

Friluftspan

för Falköpings kommun

ARBETETS ORGANISATION

Friluftsplänen har upprättats av Carin Franson, stadsbyggnadsavdelningen.

Arbetsgrupp:

Projektledare: Carin Franson, kommunekolog (KS)

Stefan Andersson, fritidskonsulent (KFN)

Klara Börjesson, turistchef (KS)

Ida Helander, utvecklingschef (KS)

Fredrik Johansson, gatuchef (TN)

Leif Lagergren, förvaltningschef (BUN)

Robin Pettersson, planarkitekt (BN)

Niklas Sahlén, GIS-ingenjör (KS)

Mikael Zsiga, mark- och exploateringsansvarig (KS)

Titti Waltherum, folkhälsoplanerare (KS)

FINANSIERING

Finansiering har skett med stöd av Naturvårdsverkets statliga bidrag för lokal och kommunal naturvård.

WWW.FALKOPING.SE

Friluftsplänen och en webbkarta finns på Falköpings kommuns webbplats.

KARTOR, LAYOUT & FOTO

Carin Franson

WEBBKARTA

Niklas Sahlén

Friluftsplänen är antagen av kommunfullmäktige 2015-04-27

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Syftet med friluftsplänen.....	5
Underlag för friluftsplänen.....	5
Definition av friluftsliv.....	5
Forskning om friluftsliv.....	6
Tätortsnära natur.....	7
Allemansrätt.....	7
Skyddade områden.....	7
Nationella mål för friluftslivet.....	8
Nationella miljömål.....	8
Kommunala planer, program och visioner.....	8
Kommunala mål för friluftslivet.....	10
Områden av riksintresse för friluftsliv.....	15
Karta över områden av riksintresse för friluftsliv.....	18
Koppling mellan riksintresse och friluftsområden.....	19
Mössebergs friluftsområde.....	19
Förvaltning av friluftsområden.....	20
Friluftslivet i Falköpings kommun.....	20
Friluftsområden och leder i Falköpings kommun.....	21
Karta över friluftsområden i Falköpings kommun.....	22
Karta över leder i Falköpings kommun.....	23
Falköpings stad med omgivningar.....	24
Fåraberget	
Mössebergs sydöstra del	
Wilskespåren och Bergsjön	
Naturreservatet Vråhålan	
Naturreservatet Jättenekärret	
Naturreservatet Healedet	
Hulesjön och Sjönjebackarna	
Sjötorpasjön	
Odens kulle	
Naturreservatet Ålleberg	
Hopamarken	
Naturreservatet Djupadalen Karleby	
Floby med omgivningar.....	38
Hasselbackarna	
Alphems Arboretum	
Torrevalladammen och elljusspåret i Floby	
Grisslebäckens naturområde	
Väsmestorp med stenmurslandskapet	
Flobyrundan	
Stenstorp med omgivningar.....	44
Elljusspår vid Stenstorp	
Enemarken	
Kirsakullen	
Naturreservatet Djupadalen Dala	
Naturreservatet Varholmen	
Naturreservatet Skogastorp	
Faledreven	
Elljusspår och slalombacken på Brunnhemsberget	
Brunnhemsleden	

Broddetorp med omgivningar.....	53
Gullängen	
Naturreservatet Ruskela källa	
Ekornavallen	
Bjärsjön	
Gudhem med omgivningar.....	57
Elljusspår vid Gudhem	
Naturreservatet Forentorpa ängar	
Vartofta med omgivningar.....	59
Elljusspår vid Vartofta och Sjöängen	
Naturreservatet Vartofta Åsaka	
Naturreservatet Nolgården Näs	
Slutarp-Kinnarp med omgivningar.....	62
Elljusspår vid Kinnarp	
Åsarp med omgivningar.....	63
Elljusspår vid Åsarp	
Naturreservatet Smula ås	
Ekehagens forntidsby	
Hornborgasjön med omgivningar.....	66
Trandansen	
Hängerleden	
Almeöleden	
Ytterbergsleden och Västtorpsleden	
Fågeludden	
Bolumsleden	
Rösjö mosse.....	73
Sydbillingens plåtå.....	74
Lönern.....	75
Övriga leder.....	76
Pilgrimsleden	
Gamla banvallen Falköping - Ulricehamn - Tranemo	
Redvägsleden	
Cykel- och vandringsleder i Åsarp	
Referenser.....	81
Webbplatser.....	82

Inledning

Idén att ta fram en friluftsplän väcktes i naturvårdsprogrammet. Falköpings kommun hyser som bekant många områden med mycket höga natur- och kulturvärden. En stor del av kommunen är utpekad som riksintresse för kulturmiljövård, naturvård och friluftsliv. Falköping är även känt för sina naturreservat och Natura 2000-områden. Hornborgasjön är av internationell betydelse, Skogastorpskärrret och Smula ås och flera andra naturreservat är av nationell betydelse. Många av dessa områden har även mycket stor betydelse för friluftslivet och turismen. I friluftsplänen finns en beskrivning av områden och leder som har betydelse för friluftslivet. Tätortsnära naturområden har prioriteras i planen. En digital friluftskarta över kommunen har även tagits fram. I den digitala friluftskartan finns information om friluftsområden, elljusspår, motionsspår, samt vandringsleder i hela kommunen. Parkeringsplatser, rastplatser, vindskydd, grillplatser, utsiktsplatser, fågeltorn med mera, finns också markerade på kartan.

I december 2012 fattade regeringen beslut om 10 mätbara nationella mål för friluftslivspolitikerna med utgångspunkt från propositionen Framtidens friluftsliv. En arbetsgrupp med representanter från kommunledningsförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen har tagit fram handlingsplaner och åtgärder som anger hur kommunen kan bidra till de nationella målen. En referensgrupp med deltagare från idéella föreningar har knutits till projektet. Över 100 ideella föreningar har bjudits in till fyra träffar för att diskutera underlaget och för att få in synpunkter på friluftsplänen.

Syftet med friluftsplänen

Friluftsplänen ska utgöra ett aktuellt kunskapsunderlag för översiktsplanering och detaljplanering, så att friluftslivets intressen tas tillvara och utvecklas. Målsättning för friluftslivet i Falköpings kommun tas även fram i planen. Syftet är att bevara och utveckla värdefulla friluftsområden i kommunen. Planen fungerar även som ett bra informationsmaterial för den friluftsinresserade och för turister.

Underlag för friluftsplänen

Naturvårdsverket har tagit fram rapporten ”Regionala och kommunala friluftsplänar”. Syftet med rapporten är att utveckla en metod för att ta fram regionala och kommunala friluftsplänar. Med kommunal friluftsplän avses i denna rapport ett kommunalt dokument som ger stöd i den kommunala planeringen och för arbetet med friluftslivfrågor inom berörd förvaltning. Den ska ge samlad kunskap om områden med stora friluftsvärden i kommunen och bör översiktligt beskriva behov av åtgärder för skötsel och säkerställande samt eventuella utvecklingsbehov. Friluftsplänen har tagits fram med utgångspunkt från denna rapport. Viktiga underlag som använts för att ta fram friluftsplänen är Naturvårdsprogram för Falköpings kommun samt Smultronställen på Falbygden.

Definition av friluftsliv

Enligt utredningen ”Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer” bör friluftsliv definieras som ”vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling”.

Forskning om friluftsliv

Friluftsliv ger avkoppling för kropp och själ. Forskning visar att kontakt med grönområden och parker skänker avkoppling och lugn och bidrar till att förebygga stress. Vistelse i skog och mark har därför stor betydelse för vår fysiska och mentala hälsa. Friluftslivets betydelse har på senare år lyfts fram allt tydligare i ett flertal statliga utredningar. Ett exempel är regeringens skrivelse om en samlad naturvårdspolitik som antogs 2001. I denna anges att den tätortsnära naturen ska stärkas, och att en helhetssyn ska anläggas på landskapet där såväl friluftslivets, naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen hör hemma. Det är viktigt att se friluftslivet även i ett regionalt perspektiv. Friluftsområdets kvaliteter och användningsmöjlighet ökar med deras storlek och om de ingår i en sammanhängande regional helhet. Förutsättningarna för variation av naturtyper och arter ökar och negativ påverkan från omgivningen i form av t.ex. buller kan då bli lägre. Detta främjar såväl friluftsliv som biologisk mångfald. Det är därför värdefullt att det finns såväl regionala som kommunala planeringsunderlag vad gäller mark- och vattenområden som är av betydelse för friluftslivet. I nulägen saknas en regional friluftsplän.

Sedan några år tillbaka har ett särskilt nationellt Friluftsråd inrättats och Naturvårdsverket har fått ett tydligt ansvar för att friluftslivet bevaras och utvecklas. I naturvårdspolitiken lyfter man fram betydelsen av friluftsliv och naturturism, och säkerställandet av natur för sådana aktiviteter är centralt. Samtidigt betonar man att naturvårdspolitik och folkhälsopolitik hänger samman. Det tätortsnära friluftslivet ges särskild uppmärksamhet liksom utomhuspedagogik och naturvägledning.

Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring är den största samlade satsningen på forskning kring friluftsliv och naturturism i Sverige. Resultaten som presenteras fokuserar bl a på vilka som är ute i naturen och vilka aktiviteter man ägnar sig åt. Nio av tio är ganska ofta eller mycket ofta ute i naturen under längre ledigheter och naturen är en central miljö för barns uppväxt. Viktiga motiv för att vistas ute i naturen är att utöva fysisk aktivitet, uppleva avkoppling och vara nära naturen. Man anser att det ger ökade insikter om samspelet i naturen. Vistelser i närnaturen har inneburit att man fått en bättre kännedom om sin egen hemmiljö, ökad trygghetskänsla och gjort vardagen mer meningsfull. Möjligheter till friluftsliv har helt eller delvis påverkat valet av boende för fyra av tio svarande och nära 90 % menar att utomhusvistelse gör deras vardag mer meningsfull.

När det gäller planering och förvaltning för friluftsliv så är de svarande mycket positiva till bullerfria områden liksom till information och tillrättaläggning, t.ex. att det finns markerade leder och informationsskyltar. Att området är obetydligt påverkat av människor och att det går att förflytta sig långa sträckor utan att se hus, vägar eller andra besökare är andra exempel på sådant som de svarande är mycket positiva till. Mest negativ är man till skräp i naturen liksom tecken på miljöproblem som algblooming och liknande. Betydelsen av närnatur understryks och det finns ett starkt stöd för tanken att det är ett offentligt ansvar att skydda markområden för friluftsliv. En stor majoritet av de svarande anser att det är viktigt att samhället satsar resurser för att underlätta människors möjligheter till naturupplevelser och över hälften av de svarande ger stöd för påståendet att skatten ska finansiera vandrings- och skidleder, elljusspår, preparerade skidspår, parkeringar vid friluftsområden, skyltning och utställningar vid dessa, samt badplatser.

Tätortsnära natur

I Sverige bor mer än 80 procent av befolkningen i tätorter. Möjligheten att utöva friluftsliv är av stort värde för många människor och så många som cirka 40 % värderar det så högt att det påverkar deras val av bostadsort och bostadsområde. Det tätortsnära friluftslivet är därför viktigt att beakta när det gäller användningen av mark och vatten i anslutning till tätorter. Nästan 70 % av befolkningen anser även i mycket hög grad att det är kommunernas och statens ansvar att skydda mark som är lämplig för friluftsliv. Avståndet från bostaden till närmaste natur har stor betydelse för besöksfrekvensen. För att människor ofta ska ta sig till strövområden krävs att de ligger på gångavstånd. Avståndet ska helst vara inom en kilometer men två kilometer är maximalt. Ju närmare ett grönområde man bor, desto oftare besöker man det.

Tillgång till närnatur är grundläggande för vår hälsa och vårt psykiska välbefinnande. Det finns studier som visar att ju oftare man besöker ett grönområde desto mindre stressad känner man sig. Ett sådant samband gäller oavsett kön, ålder och social och ekonomisk status i samhället. En storskalig holländsk studie har visat att människor som bor i områden med mycket grönska känner sig friskare än människor i områden utan grönska. Därför blir ett bevarande av även mindre grönområden i närheten av bostäder och arbetsplatser en samhällsekonomisk investering. Den tätortsnära naturen främjar inte bara folkhälsan utan den hyser dessutom ofta en stor biologisk mångfald. Ibland erbjuder den till och med en bättre livsmiljö än den kringliggande landsbygden. Många djur använder tätorternas grönområden som skydd, bostad eller rastplats. Skyddsvärda träd, d.v.s. gamla och grova träd är i vissa fall är vanligare i städernas parker än på landsbygden. Det finns också forskning som tyder på att bin som föds upp i städer är mer produktiva än de som finns på landsbygden, som är mer utsatta för bekämpningsmedel.

Allemansrätt

Allemansrätten är inskriven i en av Sveriges fyra grundlagar. Men allemansrätten är ingen lag och det finns heller ingen lag som exakt definierar den. Däremot omges allemansrätten av lagar som sätter gränser för vad som är tillåtet. Detta gör att det inte alltid går att ge exakta besked om vad som är tillåtet att göra i naturen. Osäkerheten om vad allemansrätten innebär är ofta stor. Svensk lagstiftning nämner endast mycket övergripande allas tillgång till och ansvar för naturen. Allemansrätten gäller dock inte överallt, utan kan i vissa fall vara begränsad genom särskilda föreskrifter i skyddade områden.

Skyddade områden

Värdefull natur kan på olika sätt skyddas mot exploatering eller andra ingrepp. Syftet är ofta att bevara den biologiska mångfalden, men naturskyddet kan också vara inriktat på att upprätthålla möjligheter till rekreation och friluftsliv. Naturresevat är den vanligaste skyddsformen. Skyddsbestämmelserna anpassas för varje reservat beroende på syftet med reservatbildningen. Strandskydd är en lag som stärker allemansrätten vid vatten. Strandskyddet ska trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och bevara goda livsmiljöer för växt- och djurliv. Det generella strandskyddet sträcker sig 100 meter upp på land och 100 meter ut i vattnet, längs hav, sjöar och vattendrag. Strandskyddet kan utökas upp till 300 meter. Mer information om skyddade områden finns på naturvårdsverkets webbplats.

Nationella mål för friluftslivet

I regeringens proposition Framtidens friluftsliv 2009/2010:238 beskrivs det övergripande målet för friluftslivet på följande sätt:

Målet för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö.

Friluftslivsmålen innebär att:

- Naturen är tillgänglig för alla
- Personligt och ideellt engagemang står i centrum
- Allemansrätten värnas
- Det hållbara brukandet tar hänsyn till friluftslivets behov
- Kommunernas ansvar för den tätortsnära naturen är starkt
- Friluftslivet bidrar till landsbygdsutveckling och regional tillväxt
- Skyddade områden är en tillgång till friluftslivet
- Friluftslivet har en given roll i skolans arbete
- Fysisk aktivitet och avkoppling stärker folkhälsan
- Beslut om friluftsliv fattas med god kunskap.

Naturvårdsverket har tagit fram förslag till mätbara mål för friluftslivspolitikerna med utgångspunkt från propositionen Framtidens friluftsliv. Det finns även framtagna preciseringar. Preciseringsarna ska ses som en hjälp för att kunna följa upp hur arbetet med friluftslivsmålen går. Regeringen fattade beslut om de 10 målen i december 2012. Målen för friluftslivet ska vara uppnådda senast 2020. Detta är en anpassning till miljömålssystemet.

Nationella miljömål

I miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö anges att tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö. I ett av delmålen anges att fysisk planering och samhällsbyggande ska grundas på program och strategier för hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas. Många av de nationella miljömålen är indirekt av betydelse för friluftslivet eftersom de värnar om upplevelsevärden som utgör en grund för friluftslivet. Det gäller t.ex. Frisk luft, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt djur- och växtliv.

Kommunala planer, program och visioner

Falköpings vision – det goda livet

Varumärket Falköping vilar på fyra kärnvärden som på olika sätt bekräftar vår identitet, gemenskap och stolthet. De fyra kärnvärden kännetecknar det som är unikt för Falköping.

- Megalitikulturen
- Kommunikationerna
- Falbygdsmaten
- Platåbergen

Cirka två tredjedelar av Sveriges kända storstensgravar finns i Falköpings kommun. Megalitgravarna gör Falbygden unikt i världen. Falköping är en av Sveriges högst belägna kommuner. Höglandskapet ger en unik horisontlinje kantat av de uråldriga platåbergen som ger Falbygden sin speciella karaktär.

Översiktsplan 2008-2020

Kommunens översiktsplan ska redovisa hur kommunen ser på användningen av mark och vatten, hur den bebyggda miljön ska utvecklas och bevaras samt hur kommunen ska tillgodose riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken. I översiktsplanen redovisas vilka allmänna intressen som finns, bl.a. områden som är betydelsefulla för friluftsliv och rekreation. I översiktsplan 2008-2020 framhålls att natur- och grönområden har ett stort värde för upplevelser, trivsel och avkoppling och att friluftsområden är en resurs som även utnyttjas för turism.

Visioner för Falköping 2020:

Tätortsnära ströv- och rekreationsområden har bibehållits och utvecklats.

Falköpings kulturvärden är en resurs för turism och entreprenörskap.

Naturvärdena med stor biologisk mångfald är en tillgång för kommunens attraktionskraft.

Naturvårdsprogram för Falköpings kommun

Naturvårdsprogrammet antogs av kommunfullmäktige 2008. Samtliga strategier i naturvårdsprogrammet har en tydlig koppling till friluftslivets intressen.

- *Den biologiska mångfalden i kommunen ska bevaras och utvecklas så att nuvarande och framtida generationer får tillgång till en god livsmiljö med rika naturupplevelser.*
- *Naturvårdens och friluftslivets intressen ska beaktas vid all fysisk planering, bygglovsprövning, dispensprövning av strandskydd eller annan exploatering.*
- *Falköpings kommun ska vara ett föredöme när det gäller skötsel av egna marker som är värdefulla ur naturvårdssynpunkt och för friluftslivet.*

Cykelstrategi för Falköpings kommun 2014 - 2018

Cykelstrategin ska ligga till grund för kommunens arbete med att främja cykeltrafiken och öka andelen cykelresor jämfört med bilresor. Strategin har en tydlig koppling till friluftsplänen.

Vision - Falköping en cykelkommun.

Cykeln är ett naturligt val för de flesta resor till skola, arbete och fritidsaktiviteter. Falköping är en attraktiv kommun för cykelturism.

Kommunala mål för friluftslivet

De kommunala målen för friluftslivet i Falköpings kommun utgår från de nationella målen för friluftslivspolitik. Handlingsplanerna/åtgärderna anger hur kommunen kan bidra till de nationella målen. Under rubriken "Ansvarig" används följande förkortningar:

BN: Byggnadsnämnden

BUN: Barn- och utbildningsnämnden

KFN: Kultur- och fritidsnämnden

KS: Kommunstyrelsen

TN: Tekniska nämnden

1. Tillgänglig natur

Natur- och kulturlandskapet är en tillgång för alla människor och är tillgänglig enligt allemansrätten. Friluftsliv och vistelse i naturen kan utövas av alla, men kan vara begränsad på olika sätt. Hur tillgängligt ett område är påverkas av platsens förutsättningar, såsom närhet, information, attraktivitet, närbarhet, framkomlighet och orienterbarhet. Det påverkas också av människors förutsättningar och behov, exempelvis ålder, bakgrund, intresse, språk och funktionsförmåga. Tillgänglighet kan vara av såväl fysisk som mental art.

Mål 1. Naturen är tillgänglig för alla	Handlingsplaner/åtgärder
Möjligheten att vistas i och njuta av naturen i kommunen är stor och människors olika behov är tillgodosedda. Områden med god tillgänglighet i kommunen finns utpekade, är kända och uppskattade och förvaltas långsiktigt. Tillgänglighet har hög prioritet inom all planering, information och förvaltning av natur och friluftsliv i kommunen.	1. Skötselplaner ska finnas för samtliga friluftsområden som kommunen ansvarar för senast 2016. Skötselplanerna ska omfatta vegetationsvård, underhåll av leder, friluftsanordningar m.m. Detta bidrar till bättre tillgänglighet, långsiktig förvaltning och attraktivare friluftsområden. Ansvarsfördelningen när det gäller förvaltningen av friluftsområdena måste klargöras. Ansvarig: KS, KFN, TN 2. Detaljplaner ska ej bidra till att områden för friluftsliv tas i anspråk av annan användning. Detaljplaner ska främja ett friluftsliv för alla människor genom att möjliggöra för en fysisk- och mental tillgänglighet till natur- och kulturlandskapet i Falköpings kommun. Ansvarig: BN 3. KFN ska vara insatt i frågeställningarna som rör tillgänglighet till naturen. KFN ska kunna informera, bemöta och ge förslag på hur allmänheten/föreningslivet kan nyttja friluftsområden. Ansvarig: KFN

2. Starkt personligt, ideellt engagemang och samverkan

Friluftsliv bedrivs till stora delar oorganiserat och det personliga engagemanget för friluftsliv i natur/kulturlandskapet är starka drivkrafter. Samtidigt finns närmare två miljoner medlemskap i Svenskt Friluftslivs medlemsorganisationer. Friluftslivet och natur- och kulturturismen består av många aktörer. För att utveckla förutsättningarna för ett gott friluftsliv behöver aktörernas arbete ske i dialog och samverkan. Det handlar om ideella och kommersiella aktörer, markägare, myndigheter och kommuner med flera. Den lokala dialogen och engagemanget är av stor vikt och kommunerna har en särskild roll att stimulera det lokala friluftslivet.

Mål 2. Personligt och ideellt engagemang står i centrum	Handlingsplaner/åtgärder
Fler människor i kommunen ägnar sig oftare åt friluftsliv. Det finns etablerade strukturer för dialog och samordning av friluftslivet lokalt, regionalt och nationellt.	1. Ett lokalt friluftsråd ska finnas senast 2015. KFN ska hålla samman det friluftsråd som bör skapas för att hålla frågorna kring friluftsliv aktuella. Ansvarig: KFN 2. Falköpings kommun har en medborgardialog om detaljplaneärenden som berör friluftsliv för att få en tydlig förståelse för hur området används eller kan användas av människorna i Falköpings kommun. Falköpings kommun ska genom detta även bidra till att friluftslivet, natur/kulturlandskapet får ett större utrymme i samhällsdiskursen. Ansvarig: BN

3. Allemansrätten grunden för friluftslivet

Allemansrätten är en förutsättning för människors möjlighet att fritt vistas i natur- och kulturlandskapet, för friluftsliv och för turism. Kärnan i allemansrätten kan sammanfattas ”inte störa, inte förstöra”. Utgångspunkten är respekt och ansvar för såväl natur- och kulturlandskapet som markägare och andra användare av marken.

Mål 3. Allemansrätten värnas	Handlingsplaner/åtgärder
Allemansrätten värnas och har starkt stöd hos allmänhet, markägare, föreningar och företag.	1. KFN ska vara insatt i frågeställningarna som rör tillgänglighet till naturen. KFN ska kunna informera, bemöta och ge förslag på hur allmänheten/föreningslivet kan nyttja friluftsområden. Ansvarig: KFN

4. Tillgång till natur för friluftsliv

Förutsättningen för friluftsliv är att det ska finnas tillgång till natur- och kulturlandskap att utöva ett friluftsliv i. Hänsyn till friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturmiljöer behöver därför tas vid samhällsplanering och mark/vattenanvändning. Friluftsliv rymmer en stor variation av aktiviteter vilka ställer olika krav på landskapets kvaliteter. Det måste finnas en variation av miljöer att tillgå, nära bostaden men också längre bort.

Mål 4. Det hållbara brukandet tar hänsyn till friluftslivets behov	Handlingsplaner/åtgärder
Samhällsplanering och markanvändning tar hänsyn till friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur/kulturlandskap.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Friluftsplänen bildar underlag för kommunens översiktsplan. Ansvarig: KS 2. Områden av lokalt, regionalt och nationellt intresse för friluftsliv ska vara kända och kartlagda med värdebeskrivningar i friluftsplänen. Ansvarig: KS 3. Friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur/kulturlandskap säkerställs genom hållbar fysisk planering. Ansvarig: BN

5. Attraktiv tätortsnära natur

Den tätortsnära naturen och bebyggelsens grönområden är viktiga för rekreation och friluftsliv för den stora andel av befolkningen som bor i tätorter. Kommunerna bör särskilt verka för att tillgodose behovet av attraktiv natur i och nära tätorten. Här spelar den kommunala översiktsplanen en nyckelroll.

Mål 5. Kommunens ansvar för den tätortsnära naturen är starkt	Handlingsplaner/åtgärder
Befolkningen har tillgång till ett tätortsnära landskap med höga friluftsliv-, natur- och kulturmiljövärden.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Närheten till och inom tätortsnära natur/kulturlandskap ökar genom stigar, vandringsleder, cykelvägar, ridvägar, information och kollektivtrafik. Ansvarig: KS, KFN, BN, TN 2. Den tätortsnära naturens funktion och värden ska bevaras vid detaljplaneläggning i Falköpings kommun. En fungerande grönstruktur ska bevaras och förstärkas för att öka grönskans och den biologiska mångfaldens goda effekter på tätorterna i Falköping. Ansvarig: BN, TN 3. KFN ska aktivt delta i de relevanta arbetsgrupper/projekt för detta mål. Ansvarig: KFN

6. Naturturism för hållbar regional tillväxt

Vårt natur- och kulturarv är viktiga tillgångar och möjligheter till företagande för de som bor i den svenska landsbygden. Naturturism är en av de snabbast växande delarna inom turistbranschen och det finns goda förutsättningar att utveckla unika, attraktiva, tillgängliga och hållbara aktiviteter i det svenska natur- och kulturlandskapet. Företagen återfinns ofta på landsbygden, i skärgården och i fjällen. Genom att utveckla kvalitetsarbete, infrastruktur och kompetens kan branschens positiva utveckling fortsätta att bidra till hållbar regional tillväxt. Intäkterna från turismen bidrar till en hållbar lokal utveckling och god livsmiljö.

Mål 6. Friluftslivet bidrar till landsbygdsutveckling och regional tillväxt	Handlingsplaner/åtgärder
Friluftsliv samt natur/kulturturism bidrar till en stark och hållbar landsbygdsutveckling och regional tillväxt. Branschen för natur/kulturturism är etablerad. Upplevelserna kännetecknas av kvalitet, tillgänglighet och säkerhet. Den ekonomiska aktiviteten bedrivs utifrån en helhetssyn med hänsyn till ekologiska och sociala värden.	1. Kommunen ska uppmuntra minst 10 av besöksnäringens företag att lyfta upp natur- och kulturutbudet i såväl bild som text på sina hemsidor och produktblad via kommunens turistsida senast 2016. Ansvarig: KS 2. Kommunen ska uppmuntra minst 5 företag att ansluta sig till något system för hållbar besöksnäring senast 2016. Ansvarig: KS 3. Kommunen ska ha hög planberedskap för dessa branscher. Ansvarig: BN

7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet

Skyddade områden är en tillgång för friluftslivet och görs tillgängliga där så är lämpligt. Planering, infrastruktur, skötsel och förvaltning för rekreation och tillgänglighet är av stor vikt, vid sidan av skötsel och bevarande av natur- och kulturvärden. Arbetet med friluftsliv i skyddade områden kräver ökad kunskap om besökarnas vanor, beteenden och förväntningar och bör ske med lokal förankring och i samverkan med olika aktörer.

Mål 7. Skyddade områden är en tillgång till friluftslivet	Handlingsplaner/åtgärder
Skyddade områden med värden för friluftslivet skapar goda förutsättningar för utevistelse genom förvaltning och skötsel som främjar friluftsliv och rekreation.	1. Alla nya kommunala beslut om områdesskydd har föreskrifter som inte är onödigt ingripande när det gäller friluftsliv och organiserad verksamhet. Ansvarig: KS

8. Ett rikt och uppskattat friluftsliv i skolan

Förskola, skola och fritidshem utgör viktiga plattformar för att locka till friluftsliv och naturupplevelser. Utemiljön är viktigt för att ge positiva upplevelser och känsla för naturen. Platsen har en stor betydelse för lärandet. Vid utevistelse utvecklar vi vår förståelse för vår egen delaktighet i naturens kretslopp och en hållbar utveckling. Barns behov av rörelse, kunskap och gemenskap kan tillfredsställas genom vistelse i natur- och kulturlandskapet. Utevistelse motverkar såväl mental som fysisk ohälsa.

Mål 8. Friluftslivet har en given roll i skolans arbete	Handlingsplaner/åtgärder
Förskolor, skolor och fritidshem bedriver regelbunden friluftslivs-verksamhet och undervisning i natur/ kulturlandskapet med god pedagogisk kvalitet inom ramen för förskolans och skolans styrdokument.	1. Antalet skolor, förskolor och fritidshem som har tillgång till natur i närområdet (inom 300 m) och använder den ökar kontinuerligt. Ansvarig: KS, BUN 2. Pedagoger ges goda förutsättningar att kunna bedriva friluftslivs-aktiviteter och utomhuspedagogik i olika ämnen. Ansvarig: BUN

9. Friluftsliv för god folkhälsa

Natur- och kulturlandskapet är en resurs för folkhälsoarbetet i Sverige. Vistelse utomhus samt fysisk aktivitet har starka positiva hälsoeffekter, såväl fysiskt som psykiskt. Friluftsliv och rekreation kan utövas av alla oavsett ålder och bakgrund. Det är viktigt att använda friluftslivet/naturkontakten som en resurs i folkhälsoarbetet.

Mål 9. Fysisk aktivitet och avkoppling stärker folkhälsan	Handlingsplaner/åtgärder
En ökande andel av befolkningen är regelbundet fysiskt aktiva i natur/kulturlandskapet för ökad folkhälsa.	1. KFN ska uppmuntra, vägleda arrangörer med inriktning kopplad till mål 9. Att även uppmuntra till enskild avkoppling eller ge förslag på sådana lämpliga områden till enskilda kan vara en betydelsefull uppgift. Ansvarig: KFN

10. God kunskap om friluftslivet

Ökad kunskap behövs för samhällets planering och för förvaltning av naturområden. Forskning och statistik om friluftsliv är av stor vikt för att öka kunskapen om friluftslivets betydelse för individer, samhälle och naturvård. Bättre kunskap om friluftsliv och natur- och kulturturism kan också ha betydelse för ekonomisk tillväxt.

Mål 10. Beslut om friluftsliv fattas med god kunskap	Handlingsplaner/åtgärder
Kommuner och företag har god kunskap och kompetens i frågor kring friluftsliv och natur/kulturturism omfattande hela friluftslivspolitikens bredd.	1. KFN ska aktivt delta i och söka kunskapshöjande sammanhang inom friluftsområdet. Detta för att upprätthålla hög kompetens. Ansvarig: KFN

Områden av riksintresse för friluftsliv

Billingen, Valle, Hornborgasjön

Området är ett av Sveriges viktigaste kulturhistoriska områden och stora naturvärden som kan kombineras väl med friluftsliv som till exempel vandring, fågelskådning, cykling och ridning. Besöksmålen är många i området. Ett rikt utbud av friluftsanläggningar finns i området och det är mycket välbesökt under en stor del av året. Valle är ett kamelandskap med kullar och åsryggar, som inramar sänkor, i vilka ofta ligger en sjö eller myr. Billingen är mycket välbesökt, inte minst på våren när körsbärsträd och vårblommor blommar. Billingeleden, motions- och turspår vid Billingehus, flera slalombackar, fiskemöjligheter med mera lockar ut folk till olika fritidsaktiviteter året runt, Billingebadets utomhusbassäng med utsikt över Skövde från Billingen. Hornborgasjön är en av landets förnämsta fågelsjöar av internationellt intresse. Vid Bjurumområdet rastar årligen en stor mängd tranor. Trandansen är riksbekant och lockar besökare från en stor del av landet och även utlandet. Vid Hornborgasjön finns numera flera naturum, fågeltorn, gömslen och caféer i olika delar av sjön, varav flera är tillgänglighetsanpassade. Cirka 15-25.000 fåglar rastar där varje dag under mars och april och cirka 150.000 besökare kommer varje år för att titta på trandansen. Ett flertal vandringsleder finns iordningställda i området. Tillgängligheten är god. Det går att åka med kollektivtrafik till Billingen, Valleområdet och Hornborgasjön. Bland anläggningar kan nämnas parkering, strövstigar, motionsspår, omklädningsrum, bryggor, spångar, eldstäder, toaletter, vindskydd, skidspår, sopsortering, lägerplatser, markerade leder, informationsskyltar, brukningsvägar, utsiktsplats, fiskemöjligheter, gömslen, fågeltorn, naturum mer mera.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Karaktären av i huvudsak oexploaterat område behålls för vissa delar. De för plåtåbergslandskapet och Valleområdet typiska särdragen tas tillvara. Naturvårdsinriktat skogsbruk utan kalavverkning i känsliga, exponerade eller frekventerade delar, t ex i Valleområdet eller Billingens slutningszoner. Ädellövskogar, andra lövskogar, hagar, torrbackar och andra öppna odlingslandskap bör värnas och hävdas. Stengärdesgårdar, åkerholmar och andra framträdande element i jordbrukslandskapet ska bevaras. Landskapsvårdande åtgärder i det öppna odlingslandskapet bör ske kontinuerligt. Fortsatt utfodring/odling av föda för rastande tranor och skötsel av Hornborgasjön för att gynna fågellivet. Tillgängligheten till attraktiva områden behålls. Kanalisering med hjälp av iordningställda vandringsleder för friluftslivet för att undvika störningar på känsliga häcknings- och växtlokaler. Friluftsvärdena påverkas negativt särskilt av kalavverkning, omföring av lövskog till barrskog, igenväxning eller igenplantering av hagmark eller öppen mark. Vidare borttagning av stengärdesgårdar, åkerholmar, täkt eller andra markarbeten, ökat friluftsutnyttjande i känsliga delar, större friluftsanläggningar, störande anläggningar av olika slag, bebyggelseexploatering eller annan olämplig bebyggelse. Bland andra verksamheter, som kan missgynna friluftslivet, kan nämnas gödsling av naturbetesmark, olika vattenföretag och utsläpp av föroreningar. Området bedöms ha förutsättningar för en utveckling av ekoturismverksamhet. Att behålla och utöka kollektivtrafiken till och inom området är önskvärt. Kontinuerlig drift och skötsel av befintliga anläggningar för friluftslivet behövs så att de hålls fräscha och funktionella.

Mösseberg

Mösseberg är ett av Falbygdens många platåberg. Bergets högsta punkt är 327 meter över havet. På och nedanför bergets sydösts sluttning ligger Falköpings tätort. Platåbergen på Falbygden är ett av Falköpings kommuns kärnvärden. Inom Mössebergs friluftsområde erbjuds ett brett urval av rekreation och aktiviteter. Här finns en badsjö, motions- och skidspår, utsiktstorn, promenadvägar, djurpark, slalombacke, frisbeegolfbana, motionscentral med omklädningsrum, dusch och bastu samt värmestuga, aktivitetsytor, camping och stugby. Här finns utgångspunkter för föreningar som är verksamma inom bland annat löpning, orientering, skidåkning och friluftsliv. En av landets största fornborgar är beläget på Stångaberget på nordvästra sidan av Mösseberg. När den byggdes utnyttjades naturliga stup vid kanten på diabasplatån så långt det var möjligt, men byggnadsverket består ändå av en 770 meter innermur och en 420 meter lång yttermur. Omkretsen är mer än en kilometer. Det finns en parkering och informationstavla i anslutning till borgen.

Mösseberg sluttningar och platå är viktiga rekreationsområden med många olika former av aktiviteter under hela året. Berget var under mitten av 1800-talet en kal ljunghed som användes som utmarksbete för byarna och gårdarna runt berget. I slutet av 1800-talet planterades barrskog över stora delar av bergsplatån. Mitt på platån ligger Bergsjön. På den östra delen av berget är flertalet friluftsanläggningar koncentrerade med elljusspår, motionslingor, slalombackar och badplats. På berget finns även en mindre djurpark, ett utsiktstorn och en restaurang. Här finns även en campinganläggning. Berget är tillgängligt med bil via ett antal vägar som leder upp till berget som sedan fortsätter över bergsplatån. På strategiska platser finns parkeringsplatser som kan behöva kompletteras med ytterligare några. Närheten till camping och Falköpings tätort gör det enkelt att hitta boende och möjlighet att proviantera.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Kontinuerligt underhåll av stigar, skyltar, informationstavlor och de anläggningar som finns är en förutsättning för att bevara områdets värden för friluftslivet. Ny bebyggelse, större kraftledningar, vindkraftsparker och storskaliga skogsavverkningar kan påtagligt skada områdets värden för friluftslivet. Området har en stor potential för fortsatt utveckling för friluftslivet samtidigt som de mest känsliga och skyddsvärda delarna bör omfattas av skydd med stöd av miljöbalkens bestämmelser.

Ålleberg

Ållebergs högsta punkt är cirka 335 meter över havet och på flera ställen har man vacker utsikt över Falbygden. I diabasen som täcker berget har det på flera ställen bildats klyftor. Ett tydligt exempel på detta är den säregna stenen "Predikstolen" i norr. En av bergets stora tilldragelser är vattenkällorna som springer fram vid bergets fot och sluttningar. Bland de mest kända är Lokakällan och Hokällan vid Ållebergs "änne". Ålleberg är det platåberg som bäst bevarat forna tiders betade, öppna marker. Gamla lantmäterikartor från 1806 över Saleby säteri beskriver berget som "gårdsmark med gräsbottnen beväxt med lingonris och små utefter marken liggande enbuskar. Bergsklipporna ligga ömsom i ömsom nära dagen". Mitt på platån ligger KSAK: s (Kungliga Svenska Aeroklubben) segelflyganläggning. Segelflyget på Ålleberg startade sin verksamhet 1941, när Ållebergsskolan öppnades med utbildning för blivande segelflygare. Under lång tid var sedan Ålleberg centrum för segelflygets utveck-

ling i Sverige. Fortfarande är Ållebergsskolan landets viktigaste segelflygskola. På Ålleberg finns kansli för Segelflygförbundet och för Svenska Flygsportförbundet. Landningsbanan på berget är nyligen förlängd och reparerad. Strax utanför naturreservatet ligger en flygverkstad och ett segelflygmuseum. Markanvändningen på platån dominerades till mitten av 1980-talet helt av segelflygets verksamhet och av åkerbruk. Betet var helt borta och markerna växte igen. Under 1980-talet inleddes arbetena med att restaurera betesmarkerna. Markanvändningen på Ålleberg utgörs idag huvudsakligen av bete, åkerbruk och slätter. Ålleberg är ett mycket omtyckt och populärt utflyktsmål för närboende och turister. Vandringleder och en naturstig har anlagts på senare år. Branten och sluttningarna utom i söder är klädda med lövskog med stort inslag av ädla lövträd som lind och ek. Här växer t.ex. blåsippa, vitsippa, trolldruva och skogsviol. På bergets platå finns idag en mosaik av ängar, hedar, buskar, sly- och ungsskogar.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Ett fortsatt underhåll av stängselgenomgångar, stigar och skyltar är viktigt för att bevara områdets värden för friluftslivet. Exploatering i form av grävning, schaktning, ny bebyggelse, vindkraftparker kan skada områdets värden. Ett fortsatt öppethållande av caféet vid flygbana är en bra service som kan locka nya besökare till området liksom ett väl utbyggt stigsystem.

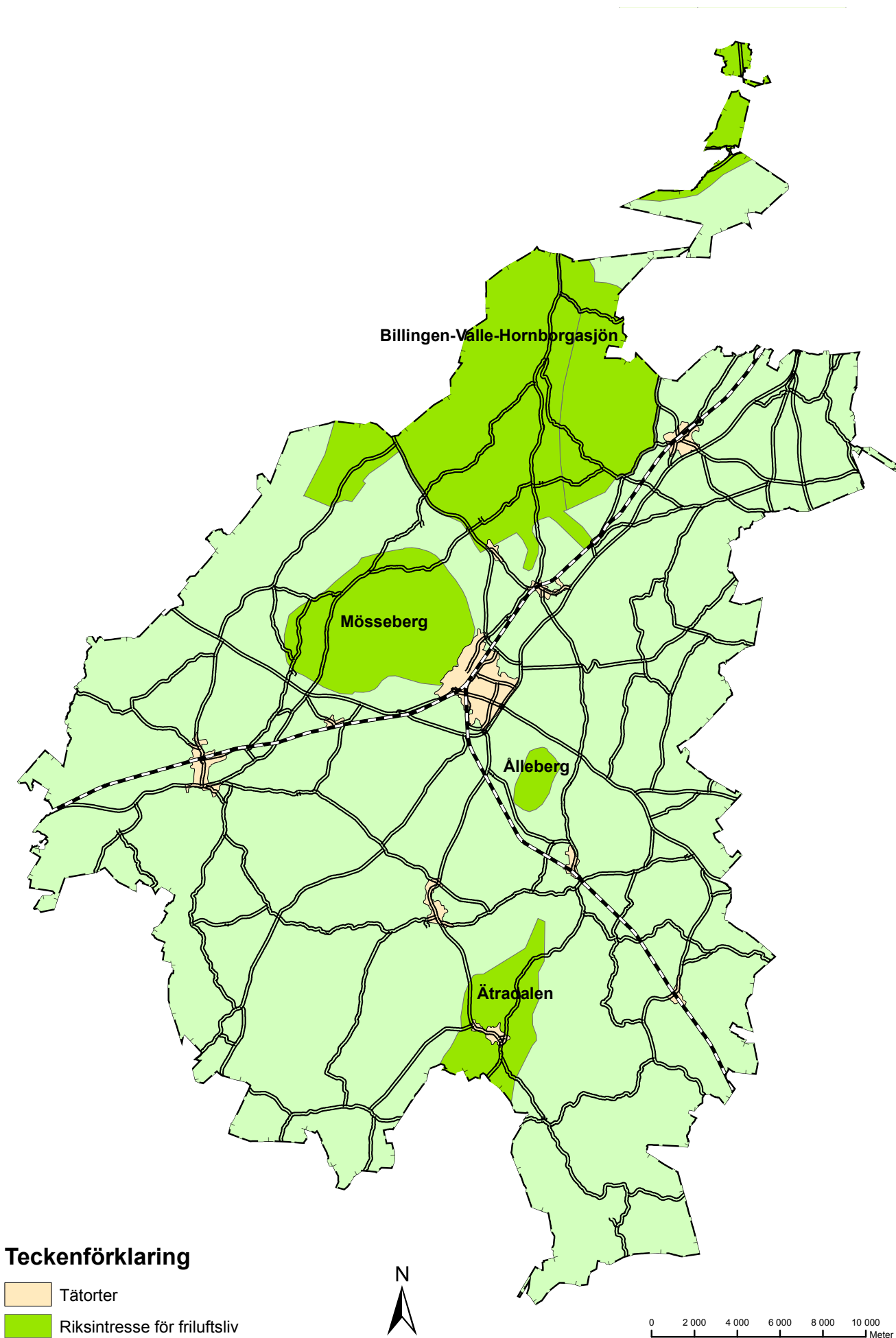
Ätradalen

Ätradalen är ett mångfasetterat odlingslandskap med lång kontinuitet och stort inslag av naturbetesmarker och naturlig slättermark. Förutom biologiska och geovetenskapliga värden rymmer Ätradalen även stora kulturhistoriska värden med ett av länets tätaste fornlämningsbestånd. Dalen utgör ett viktigt flyttfågelsträck med flera viktiga rastlokaler för flyttande fåglar. Ätrands dalgång har haft stor betydelse för kommunikationer och kulturimpulser mellan Syd- och Mellansverige. Fornlämningar, byar och herrgårdsmiljöer avspeglar ett mycket långt kontinuerligt landskapsutnyttjande som sträcker sig tillbaka till stenåldern. Timmele kyrkby är en viktig kultur miljö, samt miljön kring kvarnen. Ätran har ett rent vatten och dess unika öringbestånd och speciella flora och fauna gör att specialister menar att Ätran borde ingå i listan över lämpliga världsarv. Ätran rinner ut i havet genom Falkenberg.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Ätradalens odlingslandskap är präglad av mångtusenårig jordbrukshävd. Småskalig hävd med åkerbruk, beteshävd och slätter är en förutsättning för att bevara områdets attraktionskraft som besöksmål och för det rörliga friluftslivet. I området finns gott om fossil åkermark och fornlämnningar. Många områden är skyddade som Natura 2000-områden och naturreservat. Underhåll av stigar, cykelleder, parkeringsplatser och informationstavlor är av stor vikt. Exempel på problem som kan hota värdena i Ätran är fragmentering, t.ex. kraftverksdammar eller vägar, övergödning, försurning, gifter, sedimentering av t.ex. bottenslam och rensning. För landskapet i stort kan upphörd hävd, igenplantering, gödning av slätter- och naturbetesmarker och borttagande av murar och andra odlingshinder skada områdets värden. Dikning eller andra markavvattnande åtgärder kan påverka kárrens hydrologi. Markexploatering, grävning, schaktning och andra ingrepp kan påverka områdets värden negativt.

Karta över områden av riksintresse för friluftsliv

Koppling mellan riksintresse och friluftsområden

Flertalet av friluftsområdena ligger inom riksintressena för friluftsliv. Ett undantag är naturreservatet Sydbillingens platå. Det har inte pekats ut som riksintresse för friluftsliv på grund av att reservatssyftet är att bevara ett stort vildmarksområde med begränsade mänskliga aktiviteter.

Mössebergs friluftsområde

Sydöst om Falköpings stad ligger Mössebergs friluftsområde. I området finns Mössebergs Camping & Stugby som är öppen året runt. Motionscentralen vid Skogssjön är utgångspunkten för såväl sommar- som vinteraktiviteter på Mösseberg. I Motionscentralen finns bastu, dusch, omklädningsrum samt värmestugor som är öppna året runt. Vid Skogssjön finns en badplats med bryggor, sandstränder och grillplatser. Badplatsen är tillgänglighetsanpassad. Vildmarkslekplatsen vid motionscentralen kännetecknas av en spännande och fantasifull miljö som lockar barnen till lek, rörelse och möten. Det finns också en ny beachvolleybollplan mellan vildmarkslekplatsen och Skogssjön. En frisbeegolfbana med 18 korgar utgår från Hästgårdet vid Mössebergs Camping & Stugby. En äventyrsskog finns cirka 250 meter norr om Motionscentralen. Syftet med äventyrsskogen är att utgöra en mötesplats i skogen. Här finns grillplats med sittplatser, vindskydd och kojor. Man kan också bygga en egen koja. En 1 200 meter lång stig har anlagts utmed bäcken från naturreservatet Gröna mad, fram till Mössebergs östsluttning, förbi Skogssjön. Längs stigen finns skyltar och sittplatser. Äventyrsskogen ligger utmed denna stig.

Från utsiktstornet har man en fantastisk utsikt över Falköping och Falbygden. Tornet är 35 meter högt och har drygt 200 trappsteg. Utsiktsvåningen ligger 350 meter över havet. Det uppfördes 1902 av Mössebergs Vattenkuranstalts Aktiebolag och är ett av få torn i Sverige som är byggda i sten med utsiktsplats som enda funktion. Mössebergs djurpark ligger vid utsiktstornet på Mösseberg. I parken finns bland annat påfåglar, bergsgetter, kaniner, grisar, dovhjortar, shetlandspionyer och nötkreatur. Djurparken är öppen dygnet runt och det är fri entré. I djurparken finns två lekplatser varav en är tillgänglighetsanpassad, samt en handikapptalett.

Det finns två elljusspår och flera markerade leder för löpning, skidåkning, mountainbike och ridning. De flesta utgår från Motionscentralen och parkeringsplatsen vid infarten till Mössebergs Camping & Stugby. På båda platserna finns informationstavlor med karta över friluftsområdet. På vintern finns ett 2 km långt konstsnöspår med elljus. Mössebergsbacken är en slalombacke med flera nedfarter med olika svårighetsgrad. Den högsta fallhöjden är 74 meter och den längsta nedfarten är 420 meter. Samtliga nedfarter har elbelysning. Vid backen finns tre liftar varav en är en barnlift. Nedanför backen finns parkering, servering, värmestuga, skiduthyrning, skidskola och försäljning av liftkort. Det finns även ett mountainbikespår i anslutning till slalombacken. En bil- och bussparkering finns vid infarten till Mössebergs Camping & Stugby cirka 400 meter från Motionscentralen. En mindre tillgänglighetsanpassad parkering finns vid Motionscentralen.

Förvaltning av friluftsområden

Flera olika kommunala förvaltningar ansvarar för frågor som rör friluftslivet.

- Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för fritidsfrågor.
- Kommunledningsförvaltningen ansvarar för naturvård, folkhälsa och förvaltning av kommunal skogsmark.
- Samhällsbyggnadsförvaltningen, Park/Gata ansvarar för parker och närreklamationsområden.
- Barn- och utbildningsförvaltningen tillvaratar skolornas möjligheter att nyttja naturområden i undervisning i idrott och naturkunskap.

Kommunen har under årens lopp förvärvat fastigheter på Mösseberg för att värna om det rörliga friluftslivet. Östra delen av Mösseberg är kommunens främsta område för det rörliga friluftslivet. Djurparken, slalombacken, campingplatsen och ett väl utbyggt spårssystem är av största vikt för turismen. Kommunen har bildat flera kommunala naturreservat på Mösseberg där ett av syftena har varit att tillgodose behovet av friluftsområden. Friluftslivet stimuleras även genom kommunala anläggningar för friluftsliv. Förvaltningen av Mössebergs friluftsområde är uppdelad på flera olika huvudmän. Falköpings kommun har det övergripande ansvaret för kommunal mark. I vissa fall är marken utarrenderad och i andra fall finns det upplåtelseavtal som tecknats med föreningar. Arbete pågår med att ta fram en skötselplaner för samtliga friluftsområden och friluftsanläggningar som kommunen ansvarar för. Ansvarsfördelningen när det gäller förvaltningen kommer att klargöras i samband med detta.

Friluftslivet i Falköpings kommun

Ett flertal ideella organisationer inom det geografiska området Falköpings kommun kan sägas representera den organiserade delen av ”det rörliga friluftslivet”. Det är föreningar av olika slag och nämns kan scouter, skidklubbar, Friluftsförbundet, orienteringsklubbar, ridklubbar, naturskyddsförening, fågelklubbar med flera. Den icke-organiserade delen som kan härröras till ”det rörliga friluftslivet” består av enskilda medborgares aktiviteter i skog och natur och den är inte så lätt att beskriva sammanfattningsvis. Genom ett flertal olika organiserade aktiviteter så bidrar ovanstående organisationer till att människor vistas i skog och natur. Ibland så förekommer tävlingsverksamhet av olika slag. Ofta är olika grupper med barn och vuxna tillsammans i verksamhet för att genomföra något – en skådning, ett scoutläger eller olika typer av gruppsammankomster allt i anknytning till skog och natur.

Förutom ovanstående beskrivning så kan även en hel del andra organiserade aktiviteter knytas till ”det rörliga friluftslivet”. Här är det den flora av tipspromenader, vandringar och liknande som ordnas av t.ex. korporganisationer, kyrkor, hembygdsföreningar och liknande. Från och till så är dessa organisationer en flitig användare av skog och natur och bidrar därmed till begreppet ”det rörliga friluftslivet”.

Rent generellt kan också sägas att några av ovan nämnda organisationer har skötseluppdrag/avtal med kommun eller länsstyrelse kring skötsel av vissa naturområden. De bidrar på så sätt till mer än just själva aktiviteten. I ett helhetsperspektiv så utgör föreningarnas totala insatser och aktiviteter en väsentlig del av möjligheten att idka friluftsliv.

Friluftsområden och leder i Falköpings kommun

Rapporten ”Regionala och kommunala friluftsplaner” har använts som vägledning vid framtagande av friluftsplanen. Områden och leder som har betydelse för friluftslivet har avgränsats och digitaliserats i form av ett GIS-skikt. Vissa områden är små och bör betraktas som utflyktsmål. En övergripande beskrivning finns av varje område samt vad som krävs för att bevara och utveckla friluftsvärderna. Områdena/lederna beskrivs även enligt nedanstående kriterier:

Kriterier	Förklaring och exempel på kriterier
Areal /längd	områdets storlek anges i hektar och ledens längd i kilometer
Närområde för	tätort anges om det är tätortsnära
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	promenader, vandring, natur/kulturupplevelse, skidåkning, orientering, ridning, bad, fågelskådning
Anläggningar	vandringsled, naturstig, rastplats, vindskydd, friluftsgård, raststuga, värmestuga, grillplats, badplats, brygga, utsiktstorn, fågeltorn
Attraktivitet	lokalt (området lockar främst människor i närområdet), regionalt (området har sådana kvaliteter att det kan locka människor från hela regionen), nationellt (området har sådana kvaliteter att det kan locka människor från hela riket)
Besöksfrekvens	låg, måttlig, hög, mycket hög
Kvaliteter	rymd (utblickar över landskapet och vatten), orördhet (liten mänsklig påverkan på naturen), stillhet (fritt från motorbuller, få samtidigt besökare), kultur (område med kulturupplevelser), artrikedom (rikt växt- och/eller djurliv som kan studeras), intressant geologi, skogskänsla (vardaglig naturupplevelse)
Stråksamband	områdets samband med andra områden/ingående i sammanhängande stråk
Åtkomst	möjlighet att nå området anges, t.ex. allmän väg, gång- och cykelväg, parkering
Framkomlighet	dålig, måttlig, god, mycket god
Tålighet	låg, måttlig, hög (områdets tålighet mot slitage, störningar på djurliv)
Markägare	kommunal, statlig, övrig
Skydd planeringsstatus	naturreservat, Natura 2000, biotopskydd, strandskydd, landskapsbildskydd, riksintresse, natur i detaljplan
Åtgärdsbehov	behov av skötsel eller friluftsanläggningar
Ansvarig	övergripande ansvar (Falköpings kommun, Länsstyrelsen, förening)

Webbaserad friluftskarta

En digital friluftskarta över kommunen har tagits fram med information om friluftsområden, elljusspår, motionsspår, vandringsleder samt cykelleder. Parkering, rastplatser, vindskydd, grillplatser, utsiktsplatser, fågeltorn med mera, finns också markerade på kartan. Om man pekar på ett friluftsområde/led kommer en informationsruta upp med kortfattad information om området/leden. Klickar man på PDF kommer en informationsruta upp med en bild på området samt en kortfattad beskrivning av området. Friluftskartan kommer successivt att förbättras och kompletteras. Kartan finns tillgänglig på kommunens webbplats (www.falkoping.se/friluftspan).

Karta över friluftsområden i Falköpings kommun

1. Alphems Arboretum
2. Bjärsjön
3. Naturreservatet Djupadalen Dala
4. Naturreservatet Djupadalen Karleby
5. Ekehagens forntidsby
6. Ekornavallen
7. Torrevalladammen och elljusspåret i Floby
8. Elljusspår vid Vartofta och Sjöängen
9. Elljusspår vid Åsarp
10. Naturreservatet Forentorpa ängar
11. Fåraberget
12. Grisslebäckens naturområde
13. Gullängen
14. Hasselbackarna
15. Naturreservatet Healedet
16. Hulesjön och Sjönjebackarna
17. Naturreservatet Jättenekärret
18. Kirsakullen
19. Enemarken
20. Mössebergs sydöstra del
21. Naturreservatet Nolgården Näs
22. Odens kulle
23. Naturreservatet Ruskela källa
24. Rösjö mosse
25. Sjötorpasjön

26. Naturreservatet Skogastorp
27. Naturreservatet Smula ås
28. Väsmestorp med stenmurslandskapet
29. Sydbillingens plåtå
30. Naturreservatet Varholmen
31. Naturreservatet Vartofta Åsaka
32. Naturreservatet Vråhålan
33. Naturreservatet Ålleberg
34. Hopamarken
35. Fågeludden
36. Trandansen
37. Lönern
38. Hornborgasjön

Teckenförklaring

- Friluftsområden
- Tätorter

Karta över leder i Falköpings kommun

1. Almeöleden
2. Gamla banvallen
3. Bolumsleden
4. Brunnhemsleden
5. Ytterbergsleden och Västtorpsleden
6. Elljusspår vid Kinnarp
7. Wilskespåren
8. Elljusspår vid Gudhem
9. Elljusspår på Brunnhemsberget
10. Elljusspår vid Stenstorp
11. Faledreven
12. Flobyrundan
13. Hångerleden
14. Pilgrimsleden
15. Elljusspår på Mösseberg

Fåraberget

I Tåstorsområdet ligger Fåraberget som är en liten kulle uppbyggd av morän. Namnen kommer av att berget tidigare betades av får. Fram till Postgården som numera är riven leder en väg som är kantad av en allé. På kullen växer planterade gamla oxlar som står på jämna rader. Runt Fåraberget går en stig som är kantad av grova oxlar som varit hamlade. Det finns även äldre grova träd av ask, alm, hästkastanj samt inslag av fågelbär. Högst upp på kullen finns en bronsåldersgrav. På den södra delen av kullen finns ett mindre barrskogsområde med tall, lärkträd och gran. I den södra delen finns en öppen yta med inslag av blåklocka, rödklint, prästkrage och rödkämpar.

Utmed den nordvästra slänten på Fåraberget finns rester av en mycket fin torrbacksflora med inslag av darrgräs, blåklocka, gulmåra, prästkrage, sommarfibbla, jordtistel, vädtklint, rödklint, getväppling och gullviva. I de öppnare delarna består buskskiktet av hassel, enebuskar, hagtorn, druvfläder och enstaka berberis och getapel. Väster om Fåraberget växer yngre aspskog. Längst västerut finns öppna örtrika torrbackar med ängskallra, vädtklint, brudbröd, liten blåklocka och darrgräs. Tidigare kunde man hitta kattfot, backsippa, rosettjungfrulin och fältvädd här. Området väster om Fåraberget utnyttjas som pulkabacke vintertid.

Området har höga naturvärden och även mycket högt rekreativvärde genom sitt tätortsnära läge. Det är mycket välbesökt av barngrupper, hundägare och närboende.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området förvaltas enligt skötselplanen. Området anges som natur i plangrogram för Fåraberget.

Areal (hektar)	7 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstigar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	hög
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	Området anges som natur i planprogram, riksintresse kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Falköpings kommun

Mössebergs sydöstra del

Naturreseptatet Bestorp

Naturreseptatet är beläget på Mössebergs sydsluttning och omfattar även en del av platån. I Bestorp finns värdefulla ädellövrika sluttningsskogar med fågelbär, lönn, ek, ask och alm. Det finns även inslag av oxel, asp, björk och rönn. Det välutvecklade buskskiktet utgörs av hassel, skogstry, olvon och måbär. Lundfloran är rik med blåsippta, ormbär, stinksyska och sällsynta arter som trolldruva, hässleklocka, underviol och kransrams.

Hagmarkerna på sydsluttningen har ett varierat trädskikt med värdefulla hagmarksträd och ett rikt buskskikt med hasselbuketter, hagtorn, druvfläder, olvon, nypon, berberis och getapel. Det artrika fältskiktet innehåller ett flertal betes- och slåttergynnade arter som är knutna till kalkrik mark. Bland annat märks arter som blodnäva, kungsmänta, backskafting, ängshavre, väddklint, rödklint, klasefibbla, gulmåra, backsmörblomma, darrgräs, backsmultron, getvåpling, vildlin, bockrot, rödkämpar, brudbröd, ängsskallra, mörkt kungsljus, gullviva, jungfrulin, samt sparsamt med baktimjan. Flera sällsynta arter finns som solvända, backsippa och trollsmultron.

Platån är i huvudsak bevuxen med blandlövskog, björksumpskog och planterad granskog. Här och var finns åkerlyckor.

Naturreseptatet Gröna mad

Naturreseptatet är beläget på Mössebergs platå och berggrunden består inom hela reservatet av diabas. Jordlagren består av antingen ett tunt, ibland kalkrikt, moräntäcke eller av torvlager. Reservatet karaktäriseras av en hög grad av orördhet. Stora delar är att betrakta som försumpade. Dessa partier bildar en mosaik med den grovstammigare skog som växer på torrare mark. Skogen som omger kärret utgörs av en spontant uppkommen blandskog som etablerats på tidigare öppna hedartade betesmarker. Hela området var betat ända in på 1900-talet. Delar av denna skog håller på att utveckla naturskogskaraktär. Björk och gran är dominerande trädslag men även tall, sälg och asp förekommer. En viktig förutsättning för naturtypen är att det finns träd i alla åldrar och döda träd.

Myrmarkerna utgörs främst av Gröna mad samt flera mindre kärrpartier ute i skogsmarken. Mossfloran är artrik och vissa delar domineras av korvskorpionmossa. Fältskiktet utgörs här av starrängar med ruggar av lågvuxen säv i vilken det växer sjöranunkel, nordnäckros och dvärgigelknopp. I anslutning till utsiktstornet finns en liten fuktäng med artrik flora. Här växer det rikligt med ängsnycklar. De övriga våtmarkerna är av karaktären fattigkärr med risväxter, vitmossa och tuvdun. Kärren kantas av videsnår eller en smal bård av björksumpskog.

Mössebergsparken och Mössebergs östslutning

Mössebergsparken är Falköpings stads största parkområde. I trädskiktet finns rikligt med gamla och grova träd av alm, bok, ek, fågelbär, oxel, björk och sälg i parken. I parken finns en fin lundflora med arter som blåsippa, lungört, vitsippa, vätteros, svalört och vårlök. Andra intressanta växter är kåltistel, brudborste, backvial, skavfräken, nästrot, tvåblad, gulsippa och den mycket ovanliga tistelsnylroten. I Mössebergsparken finns zigzagvägen och trappsystemet som leder upp till platån. Utmed platåkanten finns en promenadväg med flera utsiktsplatser med skyddsräcken som erbjuder en vidunderlig utsikt. Mössebergs sydöstvända branter och slutningarna är klädda med lövskog. Ädellövinslaget är stort med bl a ask, alm, lönn, lind och ek. Buskskiktet är välutvecklat och består av hassel, måbär, skogstry samt inslag av hagtorn, nypon och tibast. Fältskiktet är artrikt med lundväxter som blåsippa, vitsippa, trolldruva, nässelklocka, stinksyska och skogsviol. Orkidén guckusko finns också inom området. Den mycket sällsynta mörka baronmossa som är något av en karaktärsart för Västergötlands platåberg förekommer i rasbrantena. Fågellivet är mycket rikt med arter som stenkäcka, nötkråka och turkduva.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Den sydöstra delen av Mösseberg är kommunens främsta friluftsområde.

Areal (hektar)	394 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	vandring, löpning, skidåkning, orientering, ridning, cykling, bad, frisbee, tipspromenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsleder, motionscentral, djurpark, utsiktstorn, fågeltorn, äventyrs-skog, vildmarkslekplats, badplats, brygga, vindskydd, grillplatser, slalombacke, skidspår, mountainbikespår, frisbeebana
Attraktivitet	regionalt intresse
Besöksfrekvens	mycket hög
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	låg-måttlig
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram för hela friluftsområdet.
Ansvarig	Falköpings kommun

Wilskespåren och Bergsjön

Wilskespåren utgår från Bergstugan som ägs av IK Wilske. Idrottsklubben förvaltar spåren som är 2 km, 4 km respektive 9 km. Skidsektionen ansvarar för skidspåren runt Bergstugan, i Floby och i Odensberg. Vid Bergstugan finns en fin utsiktsplats. Den vackraste delen av spåren går utmed platåkanten med utsikt över Vråhålan. Sveaskog äger skogen som utgörs av planterad granskog omväxlande med skogshyggen.

Bergsjön ligger strax nordost om spåren. Omgivningarna utgörs av dikade myrar och barrskog och i söder av diabashällar. Sjön är oreglerad och är ej påverkad av några utsläpp. Den avvattnas till Vråhålan. Sjön kalkas och har ett stabilt pH-värde kring 7. Runt sjön finns en smal bård med partier av vitmossor, tranbär, klockljung mm. På den västra sidan har det varit sandbotten här och där och även stenbotten. I början av 1900-talet var sjön fin att bada i. Då badade man från bergklipporna och det fanns fortfarande sandbotten på några ställen. Sedan har sjön slammat igen med dy och fräken och starr har brett ut sig. Den nordvästra delen av stranden vid Bäverhyddan är idag det enda stället där det är fast botten. Sutare, ruda, fjällkarp, abborre och gädda är några av de fiskarter som finns i sjön. Tidigare fanns även mört. Fisket är inte upplåtet i Bergsjön.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Bergsjön bör kalkas årligen för att fiskbestånden ska finnas kvar. Sjön bör restaureras så att det återigen går att bada i sjön. Leden runt sjön bör restaureras.

Längd (km)	9 km, 4 km resp 2 km
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	vandring, löpning, orientering, skidåkning, tipspromenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	motionsspår, klubbstuga
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, skogskänsla, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	Sveaskog
Skydd planeringsstatus	strandskydd 100 m riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	Leden runt sjön bör restaureras
Ansvarig	IK Wilske ansvarar för spåren

Naturreseptatet Vråhålan

Södra Mösseberg delas i två delar av Vråhålan, som är en kilformad och djup sprickdal. Dalen utgår från Bergsjön uppe på Mössebergs platå och blir söderut allt djupare och bredare. Markabäcken som avvattnar Bergsjön rinner genom dalens botten. I den norra delen av området finns smala klyftor eller sprickdalar i diabasen. Den västra delen av Vråhålan består av 20-25 meter höga, nästan lodräta diabasbranter. Nedanför branterna utbreder sig blockmarkerna. Höjdskillnaden mellan lägsta punkten i södra delen och den högsta punkten på Mössebergs platå är imponerande 90 meter.

Området utgörs till största delen av skog, med inslag av rikkärr och talusbranter. I rasbranten förekommer ädellövskog. Slutningszonen har en rik flora av lundväxter. I området finns det gott om älg och rådjur. Även fågellivet är rikt med ett 40-tal häckande fågelarter. Ovanliga arter som mindre flugsnappare och bivråk förekommer regelbundet. I Markabäcken förekommer den lilla karpfisken elritsa rikligt. På platåkanten i reservatet finns en vandringsled som ingår i ett system av leder på Mössebergs platå. Flera utsiktspunkter finns längs med platåkanten. Vandringsleder och utsiktspunkter kan nås från flera platser från vägen till Bergsjön. Via en anlagd stig går det att ta sig från platån ner till Påverås. De övriga delarna av reservatet är mycket svårtillgängliga.

Vråhålan har mycket höga naturvärden och en intressant geologi. Det är orört och ganska okänt trots det tätortsnära läget. Området har goda förutsättningar att få mycket högt rekreativsvärde genom att det tillgängliggörs.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena: Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	85 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse, fågelskådning
Anläggningar	stigar, informationsskyltar
Attraktivitet	regionalt intresse
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	Wilskespåren
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	måttlig-svår
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptatet Jättenekärret

Naturreseptatet är beläget på Mössebergs nordöstra sluttning på näringsrik berggrund av lerskiffer. De nedre delarna av resevatet försörjs helt och hållet av grundvatten som springer fram ur Mössebergs sluttningar.

Jättenekärret med omgivningarna utgörs av ett antal extremrikkärr (kärr med hög kalkhalt) och fuktängar med rik flora i mosaik med örtrik björksumpskog och äldre lövskog av lundtyp. Vårfloran är färgsprakande med blåsippa, vitsippa och lungört. Sällsynta arter som kransrams, trolldruva, sårläka, vårärt, skogsvicker finns även.

Ett av länets största axag-kärr utgör kärnan i resevatet. Kärrarna är vackra exempel på extremrikkärr av axagtyp. Jättenekärret är särskilt värdefullt genom sin storlek och stora botaniska värden. I kärret kan man hitta majviva, flugblomster, skogsnycklar, kärrknipprot, tätört och slätterblomma. Särskilt intressant i Jättenekärren är den stora förekomsten av sumpnycklar.

Fågellivet är rikt och flera olika slags hackspettar trivs i den äldre lövskogen ovanför kärren. En naturstig finns anlagd i området. I anslutning till resevatet finns en parkeringsplats och resevatsskylt. Pilgrimsleden passerar förbi strax väster om resevatet.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Tillgängligheten skulle förbättras avsevärt om spänger anläggs över kärret.

Areal (hektar)	12 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, våtmark, kulturmark
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, informationsskylt
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	måttlig-god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	Anlägga spänger över kärret.
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptatet Healedet

Healedet ligger på kalkstensplatån vid Vilske-Kleva på Mössebergs västsluttning. Healedet är en av de mest värdefulla hagmarkerna av alvartyp på de västgötska platåbergen. Alvarmarker är en mycket sällsynt vegetationstyp som i Sverige bara finns på Gotland, Öland och de västgötska platåbergen. Jordlagren är tunna och på hällmarkerna finns alvarvegetation med bland annat grusbräcka, knutnarv och fjällgröe. Bland de arter som dominerar märks brudbröd, blodnäva, krissla, ängshavre, prästkrage, gullviva och bockrot. Mer ovanliga arter är axveronika, solvända, strandmaskros, vildlin och backsippa. Nötkreatur betar området.

Flera fornlämningar finns inom området. Den norra utgörs av en stensättning och rester av en domarring. Den södra utgörs av ett gravfält som består av ett 15-tal fornlämningar, bland annat en domarring och flera stensättningar.

I anslutning till området finns en parkeringsplats och en reservatsskylt. Området betas av nötkreatur. Via en färäst är det lätt att ta sig in i hagmarken. Området är ett trevligt utflyktsmål för botaniker och naturintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. En bättre parkeringsplats behöver anordnas.

Areal (hektar)	4 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationsskylt
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg, cykelväg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	mycket låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövärd
Åtgärdsbehov	bättre parkeringsplats
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Hulesjön och Sjönjebackarna

Hulesjön är en mycket välkänd fågellokal. Trots påverkan av avfallsanläggningen och reningsverket finns här ett påfallande rikt fågelliv. Området karakteriseras av buskage och igenväxningsmarker som gör det idealiskt för nattsjungande fågelarter.

Området är känt för sina näktergalar och bästa tiden för ett besök är kring den första juni. En spångad naturstig leder fram till fågeltornet vid Hulesjöns södra ända. Från fågeltornet har man god utsikt över hela sjöytan. Svarthakedopping, gråhakedopping och knipa häckar i sjön. En del av sjön hålls isfri året runt p.g.a. utsläppet från Falköpings reningsverk. Vintertid samlas därför stora flockar med gräsänder och ibland övervintrande krickor eller rörhöns.

Sydväst om Hulesjön finns en grusås som brukar kallas Sjönjebackarna vars blomsterprakt är som mest intensiv under högsommaren då bland annat krisslan, blodnävan och kungsmynntan blommar. Floran är mycket rik och hyser flera ovanliga arter som säfferot, backsippa, trollsmultron, klasefibbla, backklöver och solvända. Området håller dock på att växa igen p.g.a. utebliven slåtter. Sjönjebackarna kan nås via en stig från fågeltornet eller via riksväg 47.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Strandskydd råder inom 100 m från Hulesjöns strandlinje. Sjönjebackarna bör hållas öppet genom slåtter och röjningar. Siktröjningar mellan Hulesjön och vägen bör utföras. Naturstigen, informationstavlan och fågeltornet underhålls.

Areal (hektar)	15,6 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, sjö/våtmark, kulturmark
Aktivitet	fågelskådning, naturupplevelse
Anläggningar	spångad naturstig, fågeltorn, informationstavla
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	måttlig
Tålighet	låg (fågellivet känsligt under häckningen i mars-juli)
Markägare	Falköpings kommun, övrigt
Skydd planeringsstatus	strandskydd 100 m
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram
Ansvarig	Falköpings kommun

Sjötorpasjön

Sjötorpasjön är en grund näringsrik slättsjö som är belägen söder om Odensberg. Sjön har stora ornitologiska värden och frånsatt Hornborgasjön är det en av de värdefullaste fågelsjöarna i Skaraborg. Flera sänkningar av sjön har medfört att vattennivån har sjunkit drygt 1 meter. Den strandskog som finns på västra sidan har till stor del växt upp på den mark som torrlagts. Sjön omges av värdefulla mader och utmed stränderna växer mycket bladvass och kaveldun. Fågellivet är mycket rikt vid sjön, särskilt vår och höst. Kanadagåsen är en av sjöns karaktärsfåglar. Drygt tusen fåglar rastar vid sjön på hösten som mest i slutet av oktober. Bland häckande fåglar märks knölsvan, sångsvan, skäggdopping, sothöna, brun kärnhök, skäggmes, rörsångare, sävsångare, sävsparv och mindre hackspett. Sjön är även fiskrik med sutare, gädda, abborre, mört och sjöruda. Före sista sänkningen var sjön även mycket rik på kräftor. Fiske är tillåtet för allmänheten, men det krävs fiskekort. Öster om sjön finns flera fina naturbetesmarker. Utmed den sydöstra stranden löper en lång kalkrik rullstensås med fin torrbacksflora. Åsen är som vackrast när backsippan och gullvivorna blommar. Vid fågeltornet väster om sjön finns kärrmader med rikkärnsflora som utgörs av bl a ängsnycklar, slätterblomma och vitpyrola. Det är möjligt att vandra runt sjön. De besvärligaste vattendragen är spångade. Vid sjön finns ett fågeltorn, en enkel fikaplats samt en parkeringsplats.

Sjötorpasjön med strandområden har höga värden för såväl det rörliga friluftslivet som för växt- och djurliv, speciellt fågellivet.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Strandskydd råder inom 200 m från strandlinjen. Sjöns hotas av igenväxning av sjöytan, tillförsel av närsalter, igenväxning av betesmarker och strandängar kring sjön. En vandringsled runt sjön skulle öka tillgängligheten.

Areal (hektar)	141 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	sjö, kulturmark, skogsmark, våtmark
Aktivitet	vandring, fågelskådning, fiske, naturupplevelse
Anläggningar	fågeltorn, rastplats
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	dålig när det gäller att vandra runt sjön
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	strandskydd 200 m
Åtgärdsbehov	En vandringsled runt sjön skulle öka tillgängligheten.
Ansvarig	ingen

Odens kulle

Odens kulle är en av de mest markerade höjderna i landskapet sydväst om Mösseberg. Kullen består av morän och höjer sig cirka 35 meter över omgivningarna. Från kullens topp har man vidsträckt utsikt över omgivande odlingslandskapet. Odens kulle utgör ett vackert närströvområde vid samhället Odensberg. I samband med det årliga Valborgsfirandet brukar man anordna en brasa och fyrverkerier på kullen. Odens kulle kan nås från Kung Eriks väg där det finns parkering och en informationsskylt. Kullen kan även nås från Odensbergs-skolan. En stig leder upp till kullens topp.

Själva kullen utgörs av en stor hagmark som betas av nötkreatur. Delar av kullen har varit åker i äldre tid. Här finns många stenmurar och terrasskanter samt en del odlingsrösen. Trädsiktet är mycket variationsrikt med spridda träd av björk, ask, alm, ek, oxel, lönn, rönn, sälg, fågelbär, gran och tall. Busksiktet är välutvecklat av en och nypon. Vegetationen utgörs av artrika torrängar med flera kalkgynnade arter. Ängshavre, brudbröd, gullviva, rödkämpar, backsippa, svinrot, backsmörblomma, vårfingerört, backklöver, blodnäva, jordtistel, flentimotej, stor blålocka, smörbollor och trollsmultron är några av de arter som växer i betesmarkerna. Området är ett betydelsefullt rekreationsområde för Odensbergsborna som är kulturhistoriskt intressant och hyser en värdefull flora.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Odens kulle omfattas av landskapsbildsskydd. Fortsatt skötsel genom röjning och bete är nödvändig för att förhindra igenväxning. En skötselplan bör tas fram.

Areal (hektar)	12,6 ha
Närområde för	Odensberg
Naturtyp	kulturmark, skogsmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse, skidåkning, pulkaåkning
Anläggningar	stigar, vindskydd, grillplats, informationsskylt
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	landskapsbildsskydd, riksintresse kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram.
Ansvarig	Falköpings kommun

Naturreseptatet **Ålleberg**

Ålleberg är ett av Västergötlands platåberg. Det ligger ett par kilometer sydost om Falköping och är det högsta platåberget. Berget höjer sig cirka hundra meter över det omgivande landskapet och den högsta punkten är 330 m.ö.h. Det är relativt litet till ytan och topplatån är bara cirka 100 hektar. Berggrunden består av diabas och lerskiffer. Branta stup och pelarförklyftning i diabasen finns i norra delen av berget. Ett tydligt exempel på pelarförklyftning är den säregna stenen ”Predikstolen” i norr. Namnet Ålleberg kommer antagligen från det lokala ordet ålla som betyder sänka. I norr finns en långsträckt sänka som kan passa in på beskrivningen. I söder sluttar berget mera långsamt ned mot omgivningarna. En stor del av platåberget ingår i naturreservatet Ålleberg som är cirka 200 hektar stort.

Guldhalskragen som är ett av de finaste guldfyndena i Sverige hittades 1827 vid Ållebergs äne som är beläget vid bergets nordspets. En av bergets attraktioner är de rikligt vattenförande källorna som springer fram vid bergets fot eller i dess sluttningar. De mest kända är Lokakällan och Hokällan vid Ållebergs ”äne”. Hokällan mynnar i en stenho vid den gamla landsvägen. Ålleberg är det platåberg som bäst bevarat forna tiders betade, öppna marker - hedarna och ängarna. På platån finns idag en mosaik av öppna - halvöppna ängs- och betesmarker. I de småvatten som finns på

platån förekommer både större och mindre vattensalamander. Bergets branter och sluttningarna utom i söder är klädda med ädellövdominerad lövskog. Det välutvecklade buskskiktet består av hassel, måbär och skogstry. Här finns en artrik lundflora som blåsippa, vitsippa, trolldruva, stinksyska och hässleklocka m m. Fågellivet är rikt och i de halvöppna markerna trivs rosenfink, törnskata och göktyta.

Mitt på platån ligger KSAK:s (Kungliga Svenska Aeroklubben) segelflyganläggning. Segelflyget på Ålleberg startade sin verksamhet 1941, när Ållebergsskolan öppnades med utbildning för blivande segelflygare. Under lång tid var sedan Ålleberg centrum för segelflygets utveckling i Sverige. Fortfarande är Ållebergsskolan landets viktigaste segelflygskola. På Ålleberg finns kansli för Segelflygförbundet och för Svenska Flygsportförbundet. Landningsbanan på berget är nyligen reparerad. Strax utanför naturreservatet ligger en flygverkstad och ett segelflygmuseum. Camping och restaurangrörelse förekommer i anslutning till Segelflygskolan.

Det finns ett flertal vandringsleder på platån och runt berget. De vandringsleder som finns i branterna är delvis mycket krävande att ta sig fram på. En tipspromenad anordnas varje vecka under sommarhalvåret. Ålleberg är ett mycket omtyckt och populärt utflyktsmål för närboende och turister.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Ålleberg är utpekad som ett område av regionalt intresse för friluftslivet. Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Lederna förvaltas av Falköpings kommun.

Areal (hektar)	206 ha
Längd (km)	
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, segelflyg, modellflyg, tipspromenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsleder, informationsskyltar, rastplats, toalett, segelflygmuseum, segelflyg, restaurang
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god på platån, dålig i branterna
Tålighet	låg
Markägare	statligt, övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland, Falköpings kommun ansvarar för leder

Hopamarken

Vid Hopamarken som är en del av en allmänning i Lovene finns ett orkidékärr som kallas Snösbäckskärret. Kärrret är grunt och kalkberget ligger bara cirka 60 cm under ytan. I kärret finns en rik förekomst av flugblomster och ängsnycklar. Andra arter är skogsnycklar, kärrknipprot, vitpyrola, majviva, slätterblomma, darrgräs, jungfrulin, klasefibbla, ormrot och vildlin.

Falbygdens Naturskyddsförening har anlagt en 90 meter lång och en meter bred rullstolsramp som är byggd av räfflade brädor. Syftet är att fler kan ta del av falbygdsnaturen på nära håll. I slutet av rampen finns en vändplats med bord och bänkar. Vid vägen finns en parkeringsplats, informationsskylt och rastplats. Området är ett trevligt utflyktmål, speciellt för den botanikintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Falbygdens Naturskyddsförening förvaltar området. Fortsatt skötsel genom röjning och årlig slåtter är nödvändig för att förhindra igenväxning och att bevara naturvärdena.

Areal (hektar)	1 ha
Närområde för	Falköpings stad
Naturtyp	våtmark
Aktivitet	naturupplevelse
Anläggningar	rastplats, spänger, informationsskylt
Attraktivitet	lokalt intresse
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering, handikappanpassat
Framkomlighet	handikappanpassat
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Falbygdens Naturskyddsförening

Naturreseptatet Djupadalen, Karleby

Naturreseptatet ligger öster om och nedanför kalkstensplatån, Karleby hed. Den bäck som avvattnar platån och rinner ned mot Åsledalen har skurit ut en ravin genom den underliggande alunskiffern och sandstenen. Ravinen har ett stort geologiskt värde. Nästan hela alunskifferlagret är blottat och Djupadalen i Karleby är den enda plats där det finns en så gott som fullständig genomskärning av alunskiffern. Nedanför gränsen mellan alunskiffer och sandsten vidgar sig dalen och områdets centrala delar är öppnare.

I den sydvända slänten norr om bäcken växer glest med enbuskar. Här finns en örtrik torrängsvegetation med växter som spåtistel, småfingerört, brudbröd, harmynta, jordtistel och backtimjan. Göktyta och forsärla är arter som observerats i området. En badsjö anlades på 1950-talet i östra delen av dalgången, men den fylldes igen 1989.

Området har främst mycket höga geologiska värden. Det har även vissa värden som rekreationsområde trots att det är litet och att framkomligheten är begränsad.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Parkeringsplats saknas. En anlagd naturstig skulle underlätta framkomligheten.

Areal (hektar)	2,4 ha
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationstavla
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	dålig
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	Parkeringsplats bör kompletteras. En anlagd naturstig skulle öka tillgängligheten.
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Torrevalladammen och elljusspåret i Floby

Norr om Floby ligger Torrevalladammen och i anslutning till denna finns en vacker hagmark som betas av nötkreatur. Terrängen är mycket kuperad och i betesmarken växer en jätteek. Vid dammen växer grova klibbalar och högre på kullen växer grova lövträd.

Norr om dammen ligger värmestugan Torrevallda där det 2,5 km långa elljusspåret startar. Vintertid spåras elljusspåret för skidåkning. Den södra delen utgörs av åkermark och gles ekskog. Trädsiktet domineras av medelgrov ek, samt inslag finns av asp, björk, tall och gran. Gamla vidkroniga ekar växer på en liten höjd. Busksiktet utgörs av enstaka en och brakved. Jordarna är magra och fältsiktet är av ristyp. De centrala delarna av området utgörs av planterad granskog. Spåret går utmed ett skogsbryn med blommade träd och buskar. Den västra delen av spåret passerar genom tät blandlövskog med inslag av tall. Det finns rikligt med kulturspår i området. Spåret passerar förbi ett bronsåldersröse, en gammal jordkällare och en torpruin.

Området har mycket högt värde som tätortsnära rekreationsområde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är i behov av skötsel för att bevara och utveckla friluftsvärdena. En skötselplan bör tas fram för området.

Längd	2 km
Areal (hektar)	23 ha
Närområde för	Floby
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	vandring, löpning, skidåkning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	värmestuga, toalett, dusch, bastu, elljusspår, skidspår
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Flobyrundan
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	mycket god
Tålighet	hög
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram
Ansvarig	Falköpings kommun

Hasselbackarna

Strax intill Floby samhälle finns det en större moränås som löper i västöstlig riktning. Området som kallas Hasselbackarna består bland annat av stora ekdominerade skogar som har höga naturvärden. I området finns det bland annat anlagda naturstigar med bänkar och informationstavlor. Flobyrundan passerar genom området.

Den östra delen av moränåsen utgörs av en blandädellövlund. Det slutna trädskiktet domineras av ek, flera ekar är grova och spärrgreniga. Det finns även ett mindre inslag av alm, lönn och björk. På de grova blocken växer det rika mossfällar. Det täta buskskiktet utgörs av hassel samt lite islag av olvon och skogstry. Lundfloran i den östra delen är rik. Här finns mycket rikligt med blåsippor och lungört, vitsippor, nässelklocka, brudborste och trolldruva. Hasselbackarna är som vackrast på våren när vitsipporna och blåsipporna blommar. I den västra delen av åsen (väster om Hasselgården) växer det gles ekskog, med risdominerad vegetation med mycket liljekonvalj. Nedanför åsen finns det små björksumpskogar. En nätverk av stenmurar vittnar om att området tidigare varit slåtter- och betesmark.

Området har mycket höga naturvärden samt mycket högt värde som tätortsnära rekreationsområde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är i behov av skötsel för att bevara och utveckla värdena. En skötselplan bör tas fram för den kommunägda marken.

Areal (hektar)	31 ha
Närområde för	Floby
Naturtyp	skogsmark
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstigar, vandringsled, bänkar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	hög
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	Flobyrundan
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun, övrigt
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram. Bänkarna bör bytas ut på sikt.
Ansvarig	delvis Falköpings kommun

Alphems Arboretum

Alphems arboretum ligger strax nordväst om Floby samhälle. Det är ett populärt utflyktsmål som årligen besöks av tusentals människor. Där finns en av de största trädssamlingarna i Sverige som är anlagda av en enda person. Här finns cirka 220 olika lövträd och drygt 100 olika barrträd. Trädgården skapades under första hälften av 1900-talet av lantbrevbäraren Frans Johan Gegerfeldt. Där Alphem nu ligger var förut ljunmarker. Genom att anlägga kullar och gräva dalgångar förvandlades marken till utmärkt växtplats för olika träd och markytan fick variation och liv. Träden och buskarna anskaffades till stor del från svenska och utländska plantskolor, ofta i utbyte av skott och frön från den egna trädssamlingen. Alla detaljer i trädgården är väl genomtänkta vilket skapade en oas där växterna fått rätt jordart och rätt miljö. Även färgsättningen är väl genomtänkt. Gegerfeldt samlade inte bara på olika trädslag utan även på märkligt formade stenar, som han fraktade hem med skottkärra. Av stenarna byggde han stenpartier, stenmurar och grottor.

Parken är ett mycket trevligt utflyktsmål. Det unika med trädgården är att den är vacker året om. Men allra vackrast är den när kastanjerna och guldregnet blommar. En bil- och bussparkering och ett café finns i anslutning till området. Flobyrundan passerar förbi parkeringsplatsen.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Parken förvaltas av den ideella Intresseföreningen Alphems Arboretum. Föreningen arbetar för att bevara och utveckla trädgården vilket sker i samarbete med Botaniska trädgården i Göteborg.

Areal (hektar)	3 ha
Närområde för	Floby
Naturtyp	parkmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	café
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Flobyrundan
Åtkomst	enskild väg, parkering för bil & buss, entéavgift
Framkomlighet	god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Intresseföreningen Alphems Arboretum

Grisslebäcken i Floby

Grisslebäcken rinner genom ett naturskönt tätortsnära område norr om Floby med många olika naturtyper, vilket skapar förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. I området finns en informationstavla samt flera mindre informationsskyltar utmed de markerade naturstigarna. Parkeringsplats finns i anslutning till reningsverket.

Grisslebäcken avvattnas till Salaholmsbäcken som rinner ut i Lidan. I Grisslebäcken finns det bäcköring. Utmed Grisslebäcken växer en mycket vacker högvuxen klibbalskog. Det finns även inslag av gråal och hæggen bildar ett ganska tätt buskskikt. Klibbalskogen är som vackrast i april - maj när vitsippa, svalört, gullpudra, smörboll och kabbleka blommar. Ängs- och skogsmarkerna vid Grisslebäcken innehåller ett rikt och omväxlande fågelliv. Tidigt på våren är det mesar och hackspettar som dominerar. Den sällsynta mindre hackspetten häckar i området. Vid Grisslebäcken häckar försärlan, en starkt gul och grå ärla med lång vippande stjært.

I hagmarkerna vid Grisslebäcken finns det rikligt med kulturspår som stenmurar, odlingsrösen och gropavallar som är en slags inhägnad som var vanlig förr i tiden. Flera torpruiner finns som är markerade. Markerna hålls öppna genom röjning och bete av nötkreatur. I ekhagarna väster om bäcken blommar den praktfulla tibasten på bar

kvist i april. I de halvöppna lövskogarna finns grönvit nattviol som blommar i juni. På hösten kan man hitta kantareller i blandlövskogen. Området har höga kultur- och naturvärden. Det har även mycket goda förutsättningar att få ett högt värde som tätortsnära rekreationsområde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena: Fortsatt skötsel av betesmarkerna genom röjning och bete är nödvändig för att förhindra igenväxning. En skötselplan bör tas fram för området.

Areal (hektar)	30 ha
Längd (km)	2,3 km
Närområde för	Floby
Naturtyp	kulturmark, skogsmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse, fågelskådning
Anläggningar	naturstig, informationsskyltar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	En skötselplan bör tas fram.
Ansvarig	Falköpings kommun

Väsmestorp med stenvägslandskapet

Strax norr om Floby samhälle ligger ett mycket fint område som har mycket höga natur- och kulturvärden. Området ligger mycket tätortsnära och genom hela området löper en naturstig som har anlagts av Naturskyddsförening tillsammans med Floby hembygdsförening. Området är mycket kuperat och utgörs av randmoräner. Grisslebäcken rinner genom den djupt nedskurna dalgången. Tidigare fanns flodkräfte i bäcken. Börstiggällan är en av flera källor som finns utmed randmoränen. Terrängen präglas av höjder och dalgångar som löper i öst-västlig riktning.

I den västra delen av området växer en fin allsumpskog med grov gråal och klibbal nedanför en liten ås. Klen hägg bildar en ganska tät undervegetation. Mot öster övergår området i en småkuperad blandlövhage. Hagmarksmiljöerna i öster domineras av grov björk, samt spridda enebuskar. På torrbackarna finns en fin flora med ängsvädd, backsippa, liten blåklocka och gökärt. I den sydöstra delen ligger det imponerande stenvägslandskapet som anlades i början av 1900-talet. En fägata omgärdas av mäktiga stenvägar och vid Grisslebäcken finns en gammal kvarnbyggnad som uppfördes på 1930-talet. I det kulliga landskapet längst söderut finns en vacker ekhage som inramas av en mäktig stenvägg. I hagen finns också nätverk av mindre stenvägar uppbyggda av små, runda

stenar. Ett järnåldersröse ligger i ekhagen. Området har mycket höga natur- och kulturvärden. Det tätortsnära läget och den anlagda naturstigen gör att området är välbesökt och att rekreationsvärdena är mycket höga.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena: Betesmarkerna kräver fortsatt skötsel genom bete och röjning för att förhindra igenväxning. Underhåll av stängel, färister och skyltar krävs.

Areal (hektar)	26 ha
Närområde för	Floby
Naturtyp	kulturmark, skogsmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, skyltar
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Flobyrundan
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun, övrigt
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Falköpings kommun

Flobyrundan

Vandringsleden Flobyrundan är drygt 10 km lång och passerar genom vackert landskap med många olika naturtyper. Startpunkten finns vid Hässlebergsgatan. Först passerar leden genom det natursköna Hasselbackarna där det finns skyltar som beskriver trädslagen i området. Vidare passerad leden genom Gullåkraskogen. Halvägs in på leden ligger Alphems Arboretum som är en trädgårdsanläggning där det finns trädslag från hela världen. Där finns ett café.

Vid Faxelidsområdet finns ”älgarnas dal” med en porlande bäck, samt fornlämningar som utgörs av en hålväg och bronsåldersröset Faxerör med flera forngravar. Gården och kvarndalen vid Torrebacka backar är från 1600-talet. Utmed Grisslebäcken vid Börstiggällan finns vacker alsumpskog. Skogen är orörd och det finns rikligt med döda träd samt en rik moss- och svampflora. Den vackraste delen av leden passerar genom stenväggens landskapet i Väsmestorp. Området som betas av nötkreatur genomkorsas av imponerande stenvägg som anlades i början av 1900-talet. Leden går vidare över Getaberget.

Det tätortsnära läget gör att leden är välbesökt och rekreationsvärdet är mycket högt.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Vandringsleden förvaltas av Floby samhällsförening.

Längd (km)	10,5 km
Närområde för	Floby
Naturtyp	kulturmärkt, skogsmärkt, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, informationsskyltar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Ellijusspåret
Åtkomst	allmän/enskild väg
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Floby samhällsförening

Elljusspår vid Stenstorp

Bakom Gustaf Dahlskolan, finns ett elljusspår som kallas slingan. Landskapet i anslutning till spåret är flackt och utgörs av öppna betesmarker, odlingsmarker och skogsdungar. Området hyser höga natur- och kulturvärden. Vid god tillgång på snö spåras elljusspåret för skidåkning på vintern. Lättillgängligheten och det tätortsnära läget gör att området har mycket högt rekreationvärde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Elljusspåret förvaltas av Stenstorps Samhällsförening. IK Albion sköter skidspåren.

Längd (km)	1,6 km
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	kulturmark, skogsmark
Aktivitet	promenader, löpning, längdskidåkning
Anläggningar	elljusspår 1,8 km, bänkar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	hög
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Stenstorps Samhällsförening

Enemarken

Området ligger i direkt anslutning till ett villaområde i Stenstorp. Hela området utgörs av betesmark som ligger i ett åkerlandskap. Den västra delen av området utgörs av en fuktig björkhage medan den övriga delen består av blandlövha- gar. Utefter stigen som leder till Enemarken står det en rad med grova fina almar och några grova askar. I den östra delen av området finns några mindre moränryggar. Det finns spår efter fornåkar, en stensättning och centralt i området finns det rester av en domarring. I de fuktiga sänkorna finns björkhagar. I de högre belägna delarna utgörs det glesa till halvslutna trädskiktet av björk, sälg, alm och någon enstaka poppel. Buskskiktet består framför allt av en och är ganska tät. På de öppna torrbackarna finns det rester av fin flora av bland annat gulmåra, liten blåklocka, brudbröd och backsmultron. I en söderslutning fanns tidigare en fin torrbacke där det växte darrgräs, ängshavre, jordtistel, jungfrulin, nattviol och sällsynta arter som backsippa, slättergubbe och backtimjan. Det finns naturstigar i området men dessa har delvis växt igen. Natur- och kulturvärdena samt det tätortsnära läget gör att området har goda förutsättningar att få ett högt rekreativvärde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Fortsatt hävd genom röjning och bete är nödvändig för att förhindra igenväxning av de öppna delarna.

Areal (hektar)	10,7 ha
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vindskydd
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	måttlig
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Falköpings kommun

Kirsakullen

Området och dess omgivning utgörs av vackert, starkt kuperade grusåsar. Det är ett mycket vackert inslag i landskapsbilden och ligger i en bevarad gårdsmiljö. Området utgörs av vällövade betesmarker som har en mycket artrik flora med varierande vegetationstyper. Här finns ett varierat trädskikt med ask, asp, björk, oxel, fågelbär, rönn, tall och gran. I buskskiktet finns hagtorn, hassel, nypon och olvon. På kullarnas krön och i sluttningarna växer små dungar av tall och gran, spridda enar och en del nypon och hagtorn.

I det låglänta partiet däremellan finns ett område med björk och i sydost en tät aspdunge. I de branta sluttningarna finns en fin torrängsflora med bland annat jordtistel, ängshavre, darrgräs, vildlin, brudbröd, gullviva, backglim, ängsskallra, backsmultron och rödkämpar. I den östra delen finns en svacka. Här är marken fuktig och under det delvis slutna björkpartiet dominerar älgört, men längst i öster öppnar sig åter trädskiktet och fältskiktet övergår i en artrik fuktäng med ormrot, smörbollor och nattviol.

Området är ett mycket trevligt utflyktsmål, speciellt för den botanikintresserade. Det tätortsnära läget strax söder om Stenstorps samhälle gör att det har höga sociala värden.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Fortsatt skötsel av betesmarkerna genom röjning och bete är nödvändig för att förhindra igenväxning och bevara värdena. Tillgängligheten skulle förbättras om en naturstig och några färister anläggs på några strategiska platser.

Areal (hektar)	8,6 ha
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	saknas
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	dålig pga stängsel
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	landskapsbildsskydd riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	anlägga en naturstig och sätta upp färister i samråd med markägare/djurägare
Ansvarig	saknas

Naturreseptatet Djupadalen, Dala

Djupadalen-Dala utgörs av en smal, canyonliknande dalgång som har eroderats ut i den sedimentära berggrunden. Dalen bildades när inlandsisen under sin avsmältning för 10 000 år sedan nådde Plantabergets nordsluttning. Då frigjordes uppdammda vattenmassor som strömmade ut i det dåtida havet. Ravinen är 14 meter djup och omges av branta kalkstensbranter. I dalbotten rinner också en mindre bäck och i en vattensamling i västra delen av dalen förekommer större vattensalamander.

Området ingår i det mer än 100 hektar stora komplexet av betesmarker i Dala med alvarmarker, kalkbranter, kalkfuktängar och torrbackar. Djupadalens omges av enastående artrikt och varierat beteslandskap med alvarartade gräsmarker. Området har mycket lång kontinuitet som betesmark. På de kalkrika torrängarna och kalkhedarna finns en mycket artrik flora med sällsynta arter som Adam och Eva, smalbladig lungört, strandmaskros och vildlin. På kalkhällarna växer det fjällgröe, axveronika, harmynta, grusviva och grusbräcka. Andra arter som återfinns i gräsmarkerna är blodnäva, backsippa, gullviva, vårfingerört, småfingerört, ängshavre, backsmultron, rödkämpar och rosettljungfrulin. I sprickorna i kalkstenen växer den sällsynta ormbunken murruta.

En parkeringsplats och reservatsskylt finns i anslutning till området. Området har mycket höga naturvärden och en intressant geologi. Trots att området är litet är rekreativvärdena mycket höga.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. En naturstig bör anläggas för att öka tillgängligheten och minska slittaget på den känsliga marken.

Areal (hektar)	5 ha
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	kulturmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	skylt
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	måttlig-dålig
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	markering av led, spång
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptat Varholmen

Varholmen som ibland kallas Stipakullen i Dala är belägen på nordöstra Falbygden. Den ingår i ett stort, öppet beteslandskap i Dala. Området utgörs av en moränbildning som ligger på kalkstenslagret. Den märkliga branten har bildats under issmältningen av framströmmande issjövatten. Kullen är ett vackert inslag i landskapsbilden. I den östra delen finns en fornlämning som utgörs av en rund stensättning. I den östra kalkbranten finns en mycket artrik och intressant flora. Vegetationen inom reservatet utgörs av stäppängsartade torrängar med inslag av exklusiva arter, som anses vara relikter från den postglaciala värmetiden, då sydliga arter spreds norrut på grund av det då rådande mildare klimatet. Fjädergräset *Stipa pennata* upptäcktes här 1864. Det är på Varholmen som fjädergräset har sin nordligaste växtlokal. Bland de så kallade följeväxterna märks drakblomma, smalbladig lungört, trollsmultron, samt toppjungfrulin. Andra intressanta arter är Sankt Pers nycklar, Adam och Eva, brudsporre, vingvial, vildlin, harmynta och kattfot. Hela området betas av nötkreatur förutom en fålla i den östra delen av kullen som sköts med slätter och efterbete. En parkeringsplats samt en informationsskylt finns i direkt anslutning till landsvägen. Området har mycket höga naturvärden och är ett mycket trevligt utflyktsmål, speciellt för den botanikintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	2,8 ha
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationsskylt
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	saknas
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	mycket låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptat Skogastorp

Naturreseptatet är beläget i Plantabergets nordvästbrant samt i sluttningen på kalkstensplatån strax nedanför branten. Höjdskillnaderna inom resevatet är ganska dramatiska. Från den högsta punkten, uppe vid Plantabergets platå till hållmarkerna på Högstena alvar är höjdskillnaden närmare hundra meter. Kalkstenen som lerskiffer har gett upphov till näringrika jordar med en mycket artrik flora. I nedre delen av Plantabergets lerskifferbrant finns flera källsprång. Källvattnet innehåller mycket kalk, vilket på vissa ställen ger upphov till kalktuffbildning. Här finns Skogastorpskärr, ett extremrikkärr som under lång tid varit välkänt för sina orkidéer med bl a luktsporre, men även sin i övrigt rika flora. Även alvarmarkerna vid Högstena alvar och Öja hed är välkända och representerar en naturtyp som i internationellt perspektiv är mycket ovanlig. I lövskogen på sluttningarna finns en rik flora av orkidéer och lundväxter. Allra vackrast är dessa miljöer på våren i april-maj när vårbloomingen är som mest intensiv. Nära Högstena by finns ett flertal megalitgravar som visar att området var väl befolkat redan under stenåldern. Från Högstena kyrka går en gammal färdväg som leder till utmarksbetena på Plantaberget. I sluttningen strax norr om färdvägen ligger en källa som brukats som offerkälla och kallas Sankte Pers källa. Vid Skogastorp finns även en äldre kvarn.

Parkering finns för buss och bil, samt resevatsskyltar. Området har mycket höga kultur- och naturvärden. Skogastorpskärr är ett omtyckt utflyktsmål både bland botaniker och den naturintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Skogastorpskärr är mycket känsligt för slitage. Därför är det viktigt att hålla sig till det spång- och stigsystem som finns i kärret.

Areal (hektar)	115 ha
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	kulturmark, skogsmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstigar, informationsskyltar
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg, bil- och bussparkering
Framkomlighet	god
Tålighet	mycket låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse naturvård/ kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	naturstigen i den övre delen av resevatet bör markeras.

Faledreven

Faledreven är en gammal väg som förr användes som fädev. Djuren leddes genom inägornas åker- och ängsmarker, ut till betet i utmarken. Dreven är cirka 4 km lång och sträcker sig från tån, ”Granabacken” vid Segerstads kyrka fram till Ruskela källa. Längre upp utefter leden finns en grillplats under tak. Den nedre delen av leden omges av ett svagt kuperat odlingslandskap med stenvägar och spridda lövträd av bland annat fågelbär. Längre norrut finns rester av ett gammalt igenväxt odlingslandskap. Gamla och grova lövträd av bland annat oxel kantar leden. Den övre delen av leden omges av planterad granskog.

Faledreven har alltid varit allmänning en s.k ”tå”, och det var vid denna som 1800-talets jordlösa kunde bygga sina små torp. Ett stort antal torp och backstugor har legat i området, men nu återstår bara ett fåtal stugor. Av den huvudsakliga bebyggelsen återstår nästan bara husgrunder, brunnar och fruktträd och enstaka stenkällare. På 50-talet gjordes en torpinventering. Segerstads hembygdsförening har satt upp skyltar med uppgifter om boställerna och dess invånare som kan ses vid en vandring utefter Falan. Numera används dreven kanske främst för skogsbruket, men den är också regionalt känd som vandringsled och utflyktsmål. Det går att åka ett stycke på dreven och parkera 1,5 km längre upp i skogsbrynet. Bebyggelsen och kulturlandskapet vid Faledreven är unik.

Vandringsleden har mycket höga kultur/naturvärden samt även mycket högt rekreativvärde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna: Faledreven och backstugebebyggelsen förvaltas av Segerstads hembygdsförening.

Längd (km)	4,2 km
Närområde för	Stenstorp, Broddetorp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	vandring, ridning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, informationstavlor
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Brunnhemsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Segerstads hembygdsförening

Elljusspåret och slalombacken på Brunnhemsberget

Albionstugan ligger på Brunnhemsbergets sydöstsluttning. Från Albionstugan utgår ett elljusspår, terrängspår, samt Brunnhemsleden. Vid god tillgång på snö spåras elljusspåret för skidåkning på vintern. I stugan som ägs av idrottsklubben Albion finns omklädningsrum, dusch och bastu.

Bakom Albionstugan finns Brunnhemsbacken som är en barnvänlig slalombacke. Den övre delen är relativt flack och den nedre delen är något brantare. Det finns en släplift, men snökanon saknas.

Större delen av Brunnhemsberget är planterad med gran. Inslag av kalhyggen finns här och var.

Brunnhemsleden startar halvvägs upp i slalombacken. I den övre delen av backen finns en fin flora med ängsskallra, gulmåra, vitmåra, liten och stor blåklocka, samt slättergubbe.

Spåren och slalombacken har höga värden för det rörliga friluftslivet.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna: Albionstugan, spåren och leden förvaltas av IK Albion.

Längd (km)	5 km, 2,8 km
Närområde för	Stenstorp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	löpning, vandring, längdskidåkning, slalom
Anläggningar	värmestuga, toalett, dusch, bastu, elljusspår 2,8 km, terrängspår 5 km
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom
Stråksamband	Brunnhemsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	övrig
Skydd planeringsstatus	saknas riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	IK Albion

Brunnhemsleden

Brunnhemsleden startar halvvägs upp i slalombacken. I den övre delen av backen finns en fin flora med ängsskallra, gulmåra, vitmåra, liten och stor blåklocka, samt slättergubbe. Större delen av Brunnhemsberget är planterad med gran. Inslag av kalhyggen finns här och var. Delar av leden passerar genom riktigt fina partier som klassats som nyckelbiotoper. Utmed platakanten vid den östra branten passerar leden genom senvuxen gles ekskog, samt ädellövrisk brantskog. Här finns en rik flora med grönvit nattviol, blåsippan, kransrams och myskmadra. Stenmurarna vittnar om att markerna tidigare varit betesmarker.

På Brunnhemsbergets nordvästsida i nära anslutning till leden finns Natura 2000-området Bolum-Säckesten. Det är ett rikkärr med sällsynta arter som axag, kärrknipprot och darrgräs. Nycklafallet som är en rasbrant på Brunnhemsberget västsida kan ses från leden. Det finns även en stig som leder upp på platån där man kan se Nycklafallet från ovan, samt en fantastisk vy över Hornborgasjön. Några hundra meter söder om Nycklafallet finns det en grotta som kallas Trollhålet. Leden passerar även förbi Ruskela källa och Faledreven. Lederna har höga värden för det rörliga friluftslivet.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Albionstugan, spåren och leden förvaltas av IK Albion. Brunnhemsleden bör röjas och märkas upp.

Längd (km)	10 km
Närområde för	Stenstorp, Broddetorp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	löpning, vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	värmestuga, toalett, dusch, bastu, elljuspår 2,8 km, terrängspår 5 km, vandringsled 10 km
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom
Stråksamband	Faledreven
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	dålig
Tålighet	hög
Markägare	övrig
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	Brunnhemsleden bör röjas och märkas upp.
Ansvarig	IK Albion

Gullängen

Gullängen är ett stiftsreservat som ligger på Brunnhemsbergets kalkrika nordöstsluttning. Det är ett stort och omväxlande område som har en rik flora och fauna. Området har även höga kulturvärden, bland annat finns gravhögar, rester av domarringar och fornåkrar. De äldsta lämningarna är från järnåldern. Topografin är relativt flack men här finns ändå både torra, friska och fuktiga vegetationstyper. Området hyser flera olika skogstyper. På fuktiga avsnitt är klibbal och björk vanliga medan lite friskare marker hyser en hel del asp. Centralt i området finns vackra ekhagar som betas av nötkreatur. En del av dessa hagmarker hyser riktigt gamla och vidkroniga ekar. På de igenvuxna hagmarkerna dominerar asken men här finns även inslag av alm, fågelbär, sälg, poppel, gran och tall. I den sydligaste delen finns det dessutom ett litet bokbestånd som är planterat. Buskskiktet domineras av hassel och hägg. I fuktigare delar finns det gott om kärrytor och dessutom flera små rännilar. Marken är även delvis källpåverkad. Några äldre stenmurar vittnar om tidigare markanvändning. På våren finns en färgsprakande flora av blåsippa, vitsippa, vårlök och lungört. Längre fram lyser marken gul av blommande gullvivor och smörbollor. Småfågellivet är rikt och flera hackspettarter som större hackspett, gröngöling och den mindre hackspetten trivs i området. I området finns Gullkällan, där det alltid finns rinnande frisk vatten. Namnet Gullängen kommer

Området är stort och varierat och har höga natur- och kulturvärden. Det har även mycket högt rekreativvärde då det är lättillgängligt och tätortsnära.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som stiftsreservat och förvaltas av Svenska Kyrkan. Fortsatt skötsel genom bete av ekhagarna och frihuggning av ekarna är nödvändig för att bevara värdena.

Areal (hektar)	30 ha
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstigar, informationsskyltar, bänkar och bord
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Brunnhemsleden, Ruskula källa
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrig
Skydd planeringsstatus	stiftsreservat riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Svenska kyrkan

Naturreseptatet Ruskela källa

Naturreseptatet ligger på Brunnhemsbergets västsluttning. Genom området rinner Ruskelabäcken som omges av en mäktig ängsgranskog. Marken är kalkrik vilket har gett upphov till en mycket artrik marksvampflora. Inom området finns en naturlig källa, Ruskela källa, som tidigare har använts som offerkälla. Källan har även använts som vattentäkt av Broddetorps by. Ruskelabäcken rinner västerut nedför sluttningen. Delar av skogen är källpåverkad. Öster om källan är sluttningen brantare och delvis mycket blockrik. Faledreven som är Skaraborgs bäst bevarade fädreiv löper genom reservatet. Den går från Segerstad kyrka till Ruskela källa, där det finns en eldstad och bänkar. Faledreven användes förr för att driva boskap från byarna till utmarksbetena uppe på Brunnhemsberget. Idag nyttjas dreven som vandringsled. Det finns flera stigar och mindre vägar i området. I nära anslutning till reservatet har det legat flera torpställen. Den så kallade Vargastenen ligger cirka 200 meter söder om källan. Enligt traditionen ska man ha fått vargar på den stenen.

En parkeringsplats samt två reservatsskyltar finns i anslutning till reservatet. Brunnhemsleden passerar genom reservatet. Området har höga natur- och kulturvärden, samt har även mycket högt rekreationsvärde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	27 ha
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	skogsmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationstavlor, vandringsled, rastplats, grillplats
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Brunnhemsleden, Gullängen
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	mycket god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Ekornavallen

Ekornavallen är ett av Västergötlands märkligaste forminnesområden, beroende på variationen av fornminnen i tid och typ. Området är ett trevligt utflyktsmål som är beläget intill landsvägen mellan Falköping och Varnhem. Området hålls öppet genom bete med får. På Ekornavallen finns fem stenkammargravar från bondestenåldern bestående av fyra gånggrifter och en förmodad hällkista, två gravrösen från äldre bronsåldern, samt sjutton stensättningar, två domarringar och åtta resta stenar, alla sannolikt från järnåldern. I området österut finns även spår av fossil åkermark från järnåldern. Ekornavallen har varit i bruk som kultplats, kontinuerligt eller periodvis, i minst 4 300 år. Ekornavallen var utmarkerna till Hornborga by och så var det sannolikt även under järnåldern. Järnåldersgravarna har inte placerats nära någon bebyggelse, vilket oftast har varit fallet i övriga delar av landet. Den största gånggriften kallas Girommen, som betyder jätte-kvinnans ugn. Kammaren är byggd av sandsten med undantag av nyckelstenen som är av granit, som sannolikt är ett flyttblock från istiden. Kammaren är placerad exakt i nord-sydlig riktning, vilket kräver en mycket noggrann uppmätning för att inte få någon avvikelse alls. Gången löper exakt vinkelrätt och 90° gentemot kammaren och pekar därför rakt österut, där solen går upp vid vårdagjämning och höstdagjämning. Denna effekt uteblir dock eftersom Brunnhemsberget ligger i vägen och medför

att solen inte syns förrän den hunnit upp ett stycke på himlen längre söderut. Parkering och informationsskyltar finns. Pilgrimsleden passerar förbi. Föreningen Ekornavallens vänner har som uppgift att skapa intresse för vallens forntidshistoria. Mer information finns på www.ekornavallen.se.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Fortsatt regelbunden röjning och bete krävs för att bevara kultur- och upplevelsevärdena.

Areal (hektar)	12 ha
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationsskyltar, toalett
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/ kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland sköter fornlämningsområde & skyltar, Falköpings kommun sköter toalett & parkering

Bjärsjön

Bjärsjön ligger på Sydbillingen. Sjön är kraftigt reglerad. Sjön är försurningkänslig och kalkades tidigare. Numera är pH-värdet stabilt och kalkningen har därför upphört. Fritidsfiske sker i sjön, men fisket är inte upplåtet. Fiskbeståndet består av abborre, gers, gädda och mört. Flodkräfta förekommer sparsamt. Sjön är mycket näringsfattig med minerogena stränder och bottenar, stränderna är steniga-blockiga. Vegetationen i sjön är sparsam och stränderna är nästan vegetationsfria.

Området norr om sjön är otillgängligt. Landskapet i söder har välbevarad bebyggelse från 1800-talets senare del samt spår av fornlämningar. Hela området har pekats ut som riksintresse för friluftsliv och riksintresse för naturvård. Nordvästra stranden omfattas av landskapsbildsskydd. Odlingslandskapet väster om sjön har pekats ut som nationellt och regionalt värdefullt, samt är av riksintresse för kulturmiljövård. I norr ligger ett myrkomplex med höga naturvärden som är av stor betydelse för fågellivet.

Bjärsjön med strandområden har höga värden för såväl det rörliga friluftslivet som för växt- och djurlivet. Falköpings kommun är sjöfattig och sjön med dess omgivning har därför stor betydelse för friluftslivet och används bland annat för bad.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Sjön omfattas av strandskydd 200 meter från strandlinjen. Badplatsen används av i huvudsak lokalbefolkningen och förvaltas av Broddetorpsbygdens intresseförening. Anlagda stigar runt sjön skulle öka tillgängligheten. Detta måste utföras i samråd med markägarna.

Areal (hektar)	72 ha
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	sjö, skogsmark, kulturmark, vattendrag
Aktivitet	bad, fiske, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, skogskänsla
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	dålig
Tålighet	hög
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	strandskydd 200 m, landskapsbildskydd vid NV stranden, riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	anlagda stigar runt sjön
Ansvarig	

Elljusspår vid Gudhem

Ett par kilometer nordöst om Gudhem ligger GIF-stugan som ägs av Gudhems idrottsförening. I stugan finns omklädningsrum, dusch och bastu. Där finns elljusspår på 1,2 och 2,5 km samt ett vanligt löpspår på 5 km. Det är idrottsföreningen som sköter spåren. Det finns även en väg från Gudhems samhälle som leder till stugan. GIF-stugan omges av betesmarker och åkrar. Terrängen är mycket kuperad och spåret passerar först genom åkermark. Den övriga delen av området är planterad med granskog. Pilgrimsleden passerar förbi.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:
Anläggningen förvaltas av Gudhems idrottsförening.

Längd (km)	5 km
Areal (hektar)	25 ha
Närområde för	Gudhem
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	promenader, löpning, skidåkning
Anläggningar	värmestuga, toalett, dusch, bastu, elljusspår 1,2 km & 2,5 km, terrängspår 5 km, skidspår
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	skogskänsla
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	mycket god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Gudhems idrottsförening (GIF)

Naturreseptatet Forentorpa ängar

Forentorp har medeltida anor och har tidigare tillhört Gudhems kloster. Forentorpa ängar har en intressant kulturhistoria. Hagmarkerna kring Forentorp är mycket rika på fornlämningar, och trakten hör till länets fornlämningsrikaste. Inom området finns ett 50-tal fornlämningar, bland annat ett stort antal stensättningar, domarringar, ett gravröse, fossil åkermark, hägnadssystem och en minnessten. Vid Forentorpabäcken som rinner genom den norra delen av området finns en kvarnbyggnad som troligen har medeltida anor.

På Forentorps ägor finns mycket vackra välbetade ekhagar, öppna betesmarker och fuktiga klibbalskogar. Eken är det viktigaste trädslaget och många ekar är gamla och grova. Vissa ekar är säkerligen 400 år gamla och härstammar från de gamla lövängarna. Ekarna är viktiga för mängder av svampar, lavar och djur. Bland annat växer den sällsynta lunglaven i området. Äldre träd finns även av andra trädslag som alm, lind, fågelbär och lönn. Fågellivet är rikt med bland annat häckande mindre hackspett, skogsduva och forsärsla.

Vid entrén till naturreseptatet finns en rastplats. I anslutning till en anlagd vandringsled finns skyltar med information om områdets kulturhistoria. Markägarna har under många år bjudit in allmänhet och Gudhems hembygdsförening till midsommarfirande i ekhagarna.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Längd (km)	2,4 km
Areal (hektar)	52 ha
Närområde för	Gudhem
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse, fågelskådning
Anläggningar	vandringsled, informationsskyltar
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	låg-måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000 riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Elljusspår vid Vartofta

Landskapet i Slöta socken utgörs av en starkt kuperad terräng med moränkullar och åsgrusryggar. Elljusspåret löper inledningsvis genom björksumpskogar med inslag av sälg, fågelbär, tall och asp. Jordmånen är kalkhaltig vilket gör att florán är rik. I juni-juli blommar den grönvita nattviolén utmed spåret. Resterande del av leden löper genom ett kuperat vackert odlingslandskap med betande nötkreatur. Utmed leden finns en rastplats där man kan njuta av den vackra vyn mot Ålleberg och Slöta kyrka. En grillplats med bänkar finns även. I anslutning till elljusspåret finns ett äldre igenvuxet spår som leder fram till Sjöängen som är ett av de värdefullaste kalkkärren i Västergötland. För mer än 200 år sedan var kärret en sjö. Kärret har en mycket artrik orkidéflora och unikt är det stora beståndet av den sällsynta myrbräckan. Sjöängen är skyddat som naturminne. Sumpskogarna som omger kärret har en intressant kalkgynnad flora.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Falköpings kommun ansvarar för skötsel av elljusspåret. Naturminnet Sjöängen förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Spåret till Sjöängen bör röjas, märkas ut och spångas. Markägaren måste i så fall tillfrågas först.

Längd (km)	2,5 km
Areal (hektar)	25 ha
Närområde för	Vartofta
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark
Aktivitet	promenader, löpning, skidåkning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	elljusspår 0,8 km & 2,5 km, skidspår, grillplats
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	hög
Kvaliteter	rymd, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	Sjöängen (naturminne/Natura 2000) riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	Stigen till Sjöängen behöver märkas ut och spångas. Skylt vid Sjöängen behöver bytas ut.
Ansvarig	Länsstyrelsen ansvarar för Sjöängen och Falköpings kommun ansvarar för elljusspåret.

Naturreseptatet Vartofta-Åsaka

Stipakullen i Vartofta-Åsaka är en del i ett system av grusåsar och stäppartade torrängar. Åsarna sträcker sig från Vartofta-Åsaka kyrkby i riktning mot Ätrans gamla åfåra. Stäppartade torrängar är unika för Falbygden och Ätradalen. Ska man hitta något motsvarande får man ta sig till stäppmarker i södra Europa. På Stipakullen växer en unik flora med arter som fjädergräs, som ibland kallas stipagräs, drakblomma, smalbladig lungört, praktbrunört med flera. Åsen sköts med slåtter och efterbete. Torrängarna har troligen fått sin artrikedom genom långvarig hävd. Detta har påverkat vegetationen och dess artsammansättning.

I Vartofta-Åsaka brukades marken i tresäde (före laga skifte). Detta innebar att åkern låg i träda vart tredje år. Då släpptes djuren in för att beta av trädan. Eftersom åsarna var en del av samma gårde, så betades de också samtidigt. De år då det odlades säd på åkern (år två och tre), så tror man att vegetationen på åsarna togs tillvara ändå, genom slåtter och/eller efterbete. Vissa arter i torrängen är känsliga mot att det går betesdjur när arterna blommar. Det gäller exempelvis drakblomma och smalbladig lungört. Då är det bra med sent bete istället, gärna i kombination med slåtter. Det är också viktigt att hålla undan buskar och träd som annars kan skugga ut torrängsfloran. Området är inget friluftsområde men är ett trevligt utflyktsmål speciellt för den botanikintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	0,6 ha
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstig
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	mycket låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000 riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptatet Nolgården Näs

Naturreseptatet, är en del av ett större ås- och kamelandskap som sträcker sig från Vartofta till Kvättak. Området utgörs av sju mer eller mindre sammanhängande, oregelbundet slingrande åspartier som är uppbyggda av främst kalk, men även av skiffer och sandsten. Här bildas värmefångande sydsluttningar av stor betydelse för stäppängsfloras trivsel. Vegetationen inom reseptatet utgörs av stäppartade torrängar med inslag av exklusiva arter som fjädergräset (*Stipa pennata*) som egentligen hör hemma i sydösteuropas stäppområden.

I Nolgården Näs blommar fjädergräset rikligt i mitten av juni. Fjädergräs är mycket sällsynt och förekommer bara på tre platser på Falbygden. Dessa förekomster på är de enda i Norden. Arten växer på torra kalkrika backar, sk stäppartade torrängar. Utöver fjädergräset finns andra rariteter som trollsmultron, drakblomma, smalbladig lungört och praktbrunört. Andra typiska torrängsarter är färgmåra, brudbröd, blodnäva, krissla. Att fjädergräset och dess följevaxter kunnat hålla sig kvar här beror på extremt gynnsamma geologiska och klimatiska förhållanden i samband med länge bevarade äldre odlingsformer. Traditionellt sett har dessa marker skötts med lieslätter under slutet av juli och efterbete i september. Under århundraden har de också betats hela säsongen vart tredje år då åkrarna intill legat i träda. Frånvaron av intensiva odlingsformer har gjort att fjädergräset

finns kvar. Åsen med fjädergräs fridlystes 1948 och reseptatet utökades 1966, 2015 och 2017. Parkering och informationsskyltar finns i anslutning till området. Nolgården Näs är ett mycket trevligt utflyktsmål, speciellt för den botanikintresserade.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena: Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	30,7 ha
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstiggar, informationsskyltar
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	måttlig
Tålighet	mycket låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat, Natura 2000 riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götland

Elljusspår vid Kinnarp

Elljusspåret ansluter till gångvägen till Frökindsgården i Kinnarp. Terrängen är mycket flack. Inledningsvis passerar spåret genom lövskogsområde som domineras av björk och vidare förbi villaområden och åkermarker. De centrala delarna av spåret passerar förbi några fina björkhagar som betas av nötkreatur. Parkeringsplatser finns vid Kinnarpshallen. Området har mycket högt rekreativvärde då det är lättillgängligt och tätortsnära.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Fortsatt bete och röjning av hagmarkerna är nödvändig för att bevara områdets kvaliteter. Frökinds intresseförening förvaltar elljusspåret samt informationsskylten.

Längd (km)	3,3 km
Areal (hektar)	32,4 ha
Närområde för	Kinnarp-Slutarp
Naturtyp	kulturmark, skogsmark
Aktivitet	promenader, löpning, skidåkning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	motionsspår, informationstavla
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	hög
Kvaliteter	skogskänsla
Stråksamband	
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	Falköpings kommun, övrigt
Skydd planeringsstatus	saknas
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Frökinds intresseförening

Elljusspår vid Åsarp

Söder om Norra Åsarp finns ett stort, tätortsnära, mycket vackert område med stora sociala värden. Elljusspår startar vid fotbollsplanen. Inledningsvis passerar spåret genom en mycket vacker öppen hagmark med björkdungar och enbuskbackar. Förutom björk finns det inslag av asp och tall. Marken är stenbunden och floran är hedartad med gott om ljung. Hagmarkerna betas av nötkreatur.

Landskapet är småkuperat och det finns rikligt med stenvägar och odlingsrösen i hagen. Floran är artrik med sällsynta arter som backtimjan, slåttergubbe, kattfot, backsippa och grönvit nattviol. Längre norrut övergår odlingslandskapet i barrskog som domineras av gran och tall. Det finns även inslag av grov ek och lind. Strax väster om området passerar Gamla banvallen förbi. Området är varierat och har höga natur- och kulturvärden. Det har mycket högt rekreativvärde då det är lättillgängligt och tätortsnära.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Fortsatt bete och röjning av hagmarkerna är nödvändig för att bevara områdets kvaliteter. Åsarps IF förvaltar elljusspåret.

Längd (km)	2 km
Areal (hektar)	31 ha
Närområde för	Åsarp
Naturtyp	kulturmärkt, skogsmärkt
Aktivitet	promenader, löpning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	värmestuga, toalett, dusch, bastu, elljusspår
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	artrikedom
Stråksamband	Gamla banvallen
Åtkomst	allmän väg
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	Falköpings kommun, övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Åsarps IF (elljusspåret)

Naturreseptatet Smula ås

Naturreseptatet Smula ås är en nästan kilometerlång rullstensås som sträcker sig i nordsydlig riktning genom odlingslandskapet i Smula socken. Reservatet är av geologiskt intresse, och ingår i ett större åsområde med karaktär av kamelandskap. Åsen är ganska brant, och höjer sig markant över det omgivnade landskapet. Området utgörs av öppen betesmark som domineras av enbuskar, samt inslag av enstaka träd. Åsen utgjordes tidigare av slättermark, men övergick under 1900-talet till betesmark. Floran på åsen är tydligt kalkpåverkad och är av typen stäppartad torräng. Här finns en lång rad av karaktärsarter som fältvädd, krissla, trollsmultron, drakblomma, smalbladig lungört, blodnäva, färgmåra, jordtistel och backsmultron. På våren översållas åsens slänter av backsippor och gullvivor tätt följda av den smalbladiga lungörten. Blomsterpraken är som rikast kring midsommar då bl.a. drakblomma, darrgräs, brudbröd och trollsmultron blommar. På sensommaren blommar fältgentianan. Parkeringsplats finns i anslutning till området samt en reservatsskylt. Pilgrimsleden passerar över den södra delen av åsen.

Området är av geologiskt och botaniskt intresse, samt utgör ett mycket vackert inslag i landskapsbilden. Det är för litet för att betraktas som friluftsområde men är ett mycket trevligt utflyktsområde.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	4 ha
Närområde för	Åsarp
Naturtyp	kulturmark
Aktivitet	promenader, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	naturstig, informationsskylt
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom, intressant geologi
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	måttlig-god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat/Natura 2000, riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Ekehagens Forntidsby

Ekehagens Forntidsby är en av Nordens största och äldsta forntidsbyar och ett av Sveriges största arkeologiska friluftsmuseum. Byn ligger inbäddad i en vacker ekskog och är verkligen en oas att landa i. Ekehagen är ett besöksmål och friluftsmuseum som berättar om Sveriges äldsta historia, stenålder, bronsålder och järnålder. Längs en vacker naturstig finns återskapade boplatsmiljöer från sten-, brons- och järnålder.

I området finns många naturtyper representerade vilket gör att både växt- och fågellivet är rikt. På kullarna växer näringfattig ekskog. Buskskiktet domineras av en och hassel. I fältskiktet finns blåsippa, bergmynta och flenört. I de lägre partierna växer björksumpskog. Utmed Ätran finns mader som översvämmas på våren. Det finns även inslag av ängsmark.

Ekehagens Forntidsby ansvarar för att levandegöra och synliggöra förhistorien och då särskilt Falbygdens rika kulturarv och förhistoria. Det övergripande syftet är folkbildning och lärande. Målgruppen är främst barn och unga. En stor del av verksamheten är utformad som pedagogiska program för skolan. Ekehagen Forntidsby är också en turistanläggning. Verksamheten har en arkeologisk profil med särskild inriktning på Falbygdens förhistoria och då särskilt megalitkulturen. Mer information finns på www.ekehagen.se

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:
Området förvaltas av Stiftelsen Ekehagens Forntidsby.

Areal (hektar)	11 ha
Närområde för	Åsarp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark
Aktivitet	kultur/naturupplevelse
Anläggningar	Forntidsby, arkeologiskt museum, naturstigar, cafe/restaurang
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	
Kvaliteter	kultur
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god, handikappanpassad
Tålighet	måttlig
Markägare	Stiftelsen Ekehagens Forntidsby
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Stiftelsen Ekehagens Forntidsby

Hornborgasjön med omgivningar

Hornborgasjön är ett drygt 4 000 hektar stort naturreservat. Reservatet omfattar främst sjön och dess strandängar, men även en del av det gamla odlingslandskapet öster om sjön - Bolums lider. Syftet med reservatet är att främja den biologiska mångfalden. Häckande och rastande våtmarksberoende fågelarter ska gynnas. Det småskaliga kulturlandskapet runt sjön är också viktigt.

Totalt häckar cirka 50 våtmarksberoende och cirka 70 icke våtmarksberoende fågelarter i sjön. Därtill tillkommer nästan 70 arter som rastar regelbundet under vår och höst. I sjön finns landets största skrattmåskoloni med cirka 10 000 häckande par, en av landets största bestånd av svarttärna och landets enda förekomst av svarthalsad dopping. Andra häckande våtmarksberoende arter i sjön som bör nämnas är smådopping, gråhakedopping, storskarv, häger, rördrom, skedand, årta, snatterand, brunand, brushane, småfläckig sumphöna, trastsångare och pungmes.

Hornborgasjön är en mycket fiskrik sjö. Efter restaureringen har fiskbeståndet ökat kraftigt. Till två av allmänningarna säljs fiskekort. I anslutning till Hornborgasjön finns vandringslederna Almeöleden, Bolumsleden, Ytterbergsleden, Orebacksleden, Hångerleden och utloppsleden.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Förutom reservatet är ett fågelskyddsområde avsatt. Gränserna är markerade med skyltar. Tillträdesförbud gäller under tiden 20 mars - 30 april. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Areal (hektar)	4 000 ha
Närområde för	
Naturtyp	sjö, våtmark, kulturmark, skogsmark, vattendrag
Aktivitet	fågelskådning, vandring, kultur/naturupplevelse, fiske
Anläggningar	Naturum, utställning, raststuga, fågeltorn, gömslen, informationsskyltar, café, vandringsleder
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	mycket hög
Kvaliteter	rymd, artrikedom, kultur
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m, fågelskydd, riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Trandansen

Vid sjöns sydvästra ände ligger Trandansen. Här har transkådandet varit en folkfest sedan början av 1950-talet. Området blev ett turistmål när en film om tranorna av naturfilmaren Arne Sucksdorff, visades på bioograferna. Till Trandansen kommer nu runt 150 000 besökare varje vår - från både när och fjärran – för att se tranorna. Informationsanläggningen Trandansen invigdes 1994 och här finns en utställning om tranorna, souvenirförsäljning, turistinformation och en enklare kaffeservering. Man kan även hyra ett gömsle för att titta närmare på tranorna. Under vintern arrangeras örnhelger. För bokade grupper erbjuds tranguidningar.

I anslutning till Trandansen finns Orebacksleden (3,5 km), strax norr om Dagsnäs slott i Skara kommun. Leden går längs en rullstensås som bjuder såväl vyer över sjön som vacker lövskog och fin flora, i synnerhet i maj. Längst ut, på Orenabb, finns ett fågeltorn. Vegetationen är ganska tät, vilket innebär ett rikt fågelliv. Ett eftermiddags- eller kvällsbesök är lämpligast för att undvika motljuset. Leden ingår i tranreservatet och är därför stängd för besökare under perioden 20/3 - 30/4.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Areal (hektar)	ca 7 ha
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark, våtmark/sjö
Aktivitet	fågelskådning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	utställning, raststuga, informations-skytt, café
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	mycket hög (mars-april)
Kvaliteter	rymd, artrikedom, kultur
Stråksamband	Orebacksleden
Åtkomst	allmän väg, parkering
Framkomlighet	god, handikappanpassad
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m , riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Hångerleden

Vandringsleden passerar genom det vackra omväxlande kulturlandskapet och leder ut till Hångers udde. I området finns hagmarker med gamla grova ekar, samt inslag av alm, lönn, asp, björk och apel. Här finns det även flera gamla döda ekar, både liggande och stående. Buskskiktet är glest och består av en och nypon. Längst norrut finns tät sumpskog som domineras av björk och klibbal. Träden har utbildat socklar. Buskskiktet är glest i den betade delen och består av täta videsnår i de övriga delarna.

Från fågeltornet, bjuds rika möjligheter att se några av sjöns karaktärsfåglar. De kortbetade strandängarna och täta videsnåren erbjuder skydd och häckningsplatser för en mängd fågelarter. Den vanligaste doppingen är skäggdoppingen men även gråhakedoppingen är ganska talrik vid Hångers udde. Hångers udde bjuder ofta på fina tranupplevelser under våren. Leden är öppen även under den mest intensiva trantiden, men det är viktigt att röra sig försiktigt i området för att inte störa fågellivet. Leden bör undvikas helt under vintern när örnutfodringen pågår (december-februari). Leden passerar förbi Hångers ödekyrkogård som är en sevärdhet. På Hånger ödekyrkogård begravdes kung Inge den äldre, som är känd för att ha kristnat Sverige på 1000-talet. Stoffet flyttades till Varnhems klosterkyrka omkring år 1212. Spåren av den gamla kyrkan vid Hånger kan även

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Längd (km)	3 km
Areal (hektar)	
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark, våtmark/sjö
Aktivitet	fågelskådning, vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, fågeltorn, informationsskylt
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m, fågelskyddsområde med tillträdesförbud 20/3-15/7, riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Almeöleden

Leden till Almeö utgår från parkeringsplatsen vid Skattegården. Den följer först en bilfri grusväg och sedan en naturstig. Leden går över de öppna maderna som betas av nötkreatur. Det krävs att maderna hålls öppna genom både bete och slåtter för att de ska vara attraktiva för krävande fågelarter som tofsvipor, rödbenor och brushanar. Den norra delen kallas Hornborgamaden och den södra Sätunamaden. På de översvämmande maderna samlas mängder med änder och gäss under våren. Häckande tranor kan även ses och ibland sällsynta fåglar som skedand och ärta.

Längst ut på udden på en markerad kulle ligger ett torp som kallas Almeö, där det bedrevs jordbruk in på 1960-talet. I slutet av 1800-talen fungerade även Almeö som ångbåtshamn. Ångaren fraktade passagerare över sjön till Bjurum, Härlingstorp och Sätuna. Vid Almeö har den äldsta tamhunden hittats som levde för cirka 9 300 år sedan. Från fågeltornet vid Almeö fås en panoramavy över sjöns södra delar.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Längd (km)	5 km
Areal (hektar)	
Närområde för	
Naturtyp	kulturmark, våtmark/sjö
Aktivitet	fågelskådning, vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, fågeltorn
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	saknas
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig-låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat,/Natura 2000, strandskydd 100 m, fågelskyddsområde med tillträdesförbud 20/3-15/7 (omfattar ej leden), riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Ytterbergsleden och Västtorpsleden

Leden utgår från parkeringen och leder ut till Ytterbergs udde. Den följer ett gammalt strandhak, som ger en svunnen bild av hur vågorna slagit mot stranden när sjön var betydligt djupare än idag. Nedför strandhaket finns strandängar som betas av nötkreatur. Längst ut på Ytterbergs udde ligger ett vindskydd i form av en plattform som ger en fin utsikt över stora delar av sjön. Svanar, gäss, änder och sothöns kan ses ute i sjön och på strandängarna finns tofsvipor, rödbenor, årtor och ibland även brushanar. Den vackra gulärlan trivs även i det öppna landskapet. Vid Ytterberg har tidigare legat en borg som användes av Inge den äldre i slutet av 1000-talet eller början av 1100-talet. Inga rester finns dock kvar av borgen.

Leden rundar udden och leder sedan tillbaka till parkeringen. Det går även att fortsätta leden genom att följa stranden norrut ända fram till Hornborga naturum. Halvvägs in på leden passerar Västtorpsleden som löper över en rullstensås som utgör ett mycket vackert inslag i landskapsbilden. Allra vackrast är det när fågelbären blommar. Utsikten över Hornborgasjön är hänförande. Här finns en mycket rik torrängsflora. Backsippa, backtimjan, ängshavre, rödkämpar, brudbröd och gulmåra är några av de arter som växer på åsen. Leden passerar förbi Ängsladan, en gammaldags hölada som går att övernatta i.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Längd (km)	8 km
Areal (hektar)	
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	kulturmärkt, våtmark/sjö
Aktivitet	fågelskådning, vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, fågeltorn, vindskydd
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, artrikedom, kultur
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	god
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m, fågelskyddsområde med tillträdesförbud 20/3-15/7 (omfattar ej leden), riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Fågeludden

På den östra sidan av Hornborgasjön ligger Fågeludden där platåberget Billingen reser sig som fond. Här har landskapet en ålderdomlig prägel med mängder av gamla stenmurar. Vackrast är det i mitten av maj när fågelbären blommar. Uppförd på pelare ute i vackra Hornborgasjön står informationsanläggningen naturum Hornborgasjön. Besöksanläggningen invigdes 1986 i samband med att restaureringsarbetet av sjön startade på allvar. I naturum Hornborgasjön finns en utställning om sjöns historia och dess fågelliv, ett vackert bildspel, utsiktstorn med hiss och souvenirförsäljning. Den breda spången leder ut till Minnesstenskulen där det finns en vacker plattform som heter Utsikten. Spången leder även ut till två gömslen, där fåglarna kan ses på mycket nära håll. Om man följer strandängen söderut finns ytterligare ett gömsle.

Fågeludden och naturum Hornborgasjön är ett av de absolut bästa ställena vid sjön för att se på fåglar. Ett besök vid naturum ger ökade kunskaper om de djur, växter, geologi och kulturhistoria som format området. Naturum Hornborgasjön och Fågeludden är också en naturlig startpunkt för flera vandringsleder ut i ett odlingslandskap som präglas av strandängar och stenmurar. Naturum anordnar ett flertal guidade vandringar. För bokade grupper erbjuds även guidningar.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Areal (hektar)	2,8 ha
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	kulturmark, våtmark/sjö, strand
Aktivitet	fågelskådning, kultur/naturupplevelse, vandring
Anläggningar	Naturum, vandringsleder, fågeltorn, gömslen, informationsskyltar
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	mycket hög (mars-maj)
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden, Bolumsleden, Västtorpsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	mycket god, handikappanpassad
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m, fågelskyddsområde med tillträdesförbud 20/3-15/7, riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Bolumsleden

Bolumsleden går genom det gamla kulturlandskapet på sjöns östra sida med en stundtals magnifik utsikt över sjön. Leden utgår från parkeringen vid Hornborga naturum. Den passerar först strandängarna där det finns mängder av betande gäss. Inledningsvis är terrängen flack för att österut övergå i ett mycket kuperat landskap. I hagmarkerna öster om vägen, finns det ett antal åsryggar och svackor som skapar ett böljande vackert landskap. Den mest markerade åsen är Biljers ås som ligger strax norr om leden. Det finns även små kärrytter och bäckar i de fuktiga partierna. Trädskiktet är mycket varierat och artrikt. Många av hagmarksträden är grova och vidkroniga. Eken dominerar på friska marker och klibbal i de fuktiga svackorna. Andra trädslag är ask, oxel, asp, björk, rönn, sälk och fågelbär. Hagmarkerna betas av nötkreatur och får. Det finns rikligt med kulturspår såsom en fågata, odlingsrösen och stenmurar. Vissa partier hyser en fin flora med bland annat jungfrulin, backsippa, jordtistel, smörboll, samt rikligt med gullviva, brudbröd och rödkämpar. Vyerna från Bolumsleden är magnifika. Bland annat kan Kinnekulle ses i norr. Från Bolumsleden går det att ta en avstickare till Heljesgården, ett gammalt museijordbruk som drivs av Västergötlands museum. Den finaste tiden för att besöka leden är när fågelbären blommar i maj. Leden sammanfaller delvis med Pilgrimsleden.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Området är skyddat som naturreservat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 100 meter från strandlinjen.

Längd (km)	3,5 km
Närområde för	Broddetorp
Naturtyp	kulturmark, våtmark/sjö, strand
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse, fågelskådning
Anläggningar	vandringsled, rastplats, informations-skyltar, museijordbruk
Attraktivitet	nationellt
Besöksfrekvens	mycket hög (mars-maj)
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	god
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreservat/Natura 2000, strandskydd 100 m, riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	inget
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptatet Rösjö mosse

Rösjö mosse är ett av länets största mossekomplex och omfattar drygt 2000 ha. Större delen av området ligger i Skara kommun. Omgivningarna utgörs av flacka skogsmarker med modernt skogsbruk. Mossen består av olika typer våtmarker. En omfattande dikningsverksamhet under 1800-talets senare hälft har förändrat mossens hydrologi. I den södra delen har mossen börjat växa igen på grund av dikningarna. Två större välvda och öppna mossar, så kallade högmossar dominerar de norra delarna. Karaktäristiskt för mossen är mängden av myrholmar vilka är bevuxna främst med tallskog med ibland förekommer också ädellövskog. På den största holmen Storöjan finns partier med naturskog.

Området har ett rikt fågelliv med en rad häckande våtmarksfåglar och en del rovfågelarter. De två större, öppna mossarna i norr är fågelrika med stora populationer av ljungpipare, grönbena, storspov och gulärta. Tidigare fanns här ett av länets största förekomst av orre, men antalet har minskat oroväckande de senaste 30 åren. I skogsområden häckar flera skogsberoende arter såsom flera arter rovfåglar, ugglor, skogshöns och nattskärta. Rastande tranor övernattar ibland på mossen. Mitt i området ligger Rösjön som omges helt av mossen, förutom ett litet stråk i norr vid Långöna. Sjön är ganska näringsfattig och vattnet är svagt brunfärgat på grund av torv och humussyror från mossen.

Däremot är pH-värdet högt och fisk förekommer ganska rikligt i sjön liksom flodkräfta. Rösjö mosse har stora zoologiska, botaniska, geovetenskapliga och landskapsbildsmässiga värden.

Bevarande och utveckling av friluftsvärdena:

Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan. Sjön omfattas av strandskydd 200 meter från strandlinjen.

Areal (hektar)	900 ha
Närområde för	
Naturtyp	sjö, våtmark, kulturmark
Aktivitet	fågelskådning, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	informationstavla
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	örördhet, stillhet, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	mycket dålig
Tålighet	låg
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturreseptat, Natura 2000, strandskydd 200 m, riksintresse friluftsliv/naturvård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Naturreseptatet Sydbillingens platå

Sydbillingens platå är ett av södra Sveriges största sammanhängande vildmarksområden, orört sedan mitten av 1800-talet, med en yta på cirka 2000 hektar. Naturreseptatet utgörs av de centrala delarna av Sydbillingens platå. Berggrunden på platån består av diabas. Jordlagren består antingen av ett tunt moräntäcke eller torvlager. Genom att diabasens yta genomkorsas av sprickor och sänkor har ett mosaikartat landskap skapats med skogar inom de torrare och myrmarker inom de fuktigare delarna. Myrmarkerna utgörs av några större högmossar samt många mindre kärrpartier. Storemossen, Huljamossen och Degramossen dominerar resevatets östra del.

Kärren bildar ett nätverk i de skogspartier som omger mossarna. Laggen som omger högmossarna hyser skvattram, hjortron, klockljung med flera arter. Skogsmarkerna finns i huvudsak inom de västra delarna av resevateten samt runt mossarna i öster. Skogarna är i hög grad orörda och har en ursprunglig karaktär, till största delen genom en naturlig föryngring efter 1800-talets intensiva betning och skogsbruk. Vanligast är blåbärsgranskog med ett trädkikt som består av gran med inslag av tall och björk. Älg, tjäder, pärluggla samt nötkråka finns i gammelskogen. Orre och ljunpipare kan höras på mossarna. Området nås lättast genom att åka till Simsjöns norra sida där en parkeringsplats finns. Från parkeringen finns det en väg som leder

fram till informationstavlan. En naturstig går från Simsjön in i naturreseptatet till Svartsjön. Området kan även nås via Pilgrimsleden till Varnhem. Området har höga naturvårdsvärden som är knutna framför allt till områdets orördhet.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna: Området är skyddat som naturreseptat och förvaltas av länsstyrelsen enligt fastställd skötselplan.

Areal (hektar)	1 694 ha
Närområde för	
Naturtyp	skogsmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	vandring, naturupplevelse
Anläggningar	informationtavla, vandringsled
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	rymd, orördhet, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	enskild väg, parkering
Framkomlighet	dålig
Tålighet	måttlig
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	naturresevat/Natura 2000, riksintresse naturvård
Åtgärdsbehov	dåligt markerad och underhållen led
Ansvarig	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Lönern

Lönern är belägen i den övre delen av Ätrons vattensystem och ligger delvis i Ulricehamns kommun. Sjön ligger på en höjd av 240 meter över havet och är cirka 500 hektar stor. Den är grund med medeldjup på endast 4 meter och ett största djup på 11 meter. Sjön är en sprickdalssjö och är belägen i ett område med gnejs. Jordarterna utgörs av morän med inslag av kalk från Falbygdens kambrosiluravlagningar. Lönern sänktes år 1907 med 2 meter och har även avsänkt i senare tid genom upprensning av Ätran. Sjösänkningarna har försämrat sjöns förmåga att magasinera vatten och har gett större variationer i vattenståndet. Det är cirka 1 meter mellan låg- och högvattenstånd. Terrängen kring sjön är ganska kuperad och till största delen bevuxen med barrskog. Söder om sjön finns flera vackra hagmarker som betas av får. Längs sjöns stränder finns en hel del fritidsbebyggelse. Fiskbeståndet i sjön utgörs av gädda, abborre, mört, lake, ål, gös, sutare och siklöja. Tidigare har även kräftproduktionen varit god i sjön. Det stora antalet sjöberoende och häckande fågelarter visar att sjön har en hög biologisk produktion. Bland annat finns häckande storlom, knölsvan, häger, storskrake, storspov och skäggdopping. Bland de födosökande arterna märks fiskgjuse. Lönern har en mycket stor betydelse som häcknings- och födosökslokal för sjöberoende fåglar, samt fyller även en viktig funktion som rastlokal. Lönern är kommunens största sjö och har mycket stor be-

tydelse för rekreation, framförallt bad och fiske. Fiske är tillåtet för allmänheten, men det krävs fiskekort. Det finns speciellt gott om gädda och gös. Årligen arrangeras den populära fisketävlingen Gösanatta första fredagen i juli. Evenemanget lockar fiskare från både när och fjärran.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna: Fortsatt bete av hagmarkerna är viktigt för att behålla det öppna odlingslandskapet. Sjön omfattas av strandskydd 200 meter från strandlinjen.

Areal (hektar)	472 ha
Närområde för	
Naturtyp	sjö, skogsmark, kultumark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse, fiske, bad
Anläggningar	
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	låg
Kvaliteter	skogskänsla, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	enskild väg
Framkomlighet	dålig
Tålighet	medel
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	strandskydd 200 m
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	saknas

Pilgrimsleden

Intresset för vandring på pilgrimsled har och ökar från år till år. Från att på 1000-talet var en komplicerad rituell akt är det idag enkelheten, tystnaden och långsamheten som vandraren söker i vårt stressade samhälle. Pilgrimslederna på Falbygden är dragna genom historisk mark, förbi våra medeltida kyrkor och genom natursköna områden. Här erbjuds lämningar från alla epoker av människans kultur sedan istiden omgiven av modernt jordbruk, flitigt företagande och aktivt föreningsliv för den kulturintresserade.

För den naturintresserade är närkontakten med platåbergen, den spännande floran och blomsterprakten vid vägkanter och naturreservat och ett vackert jordbrukslandskap med ålderdomlig prägel. Pilgrimer finner stillhet och andlighet i skön natur och kyrkor och i gemenskapen med andra vandrare.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Föreningen Pilgrimslederna Ätrådalen till Falbygden är ansvarig för underhåll av lederna i samarbete med Svenska kyrkan. Kontakter tas årligen med samtliga markägare som berörs av leden.

Mer information om pilgrimslederna finns på www.pilgrimskaraborg.se.

Längd (km)	
Närområde för	Falköpings stad, Gudhem, Vartofta, Åsarp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsleder
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	
Kvaliteter	rymd, kultur, artrikedom
Stråksamband	
Åtkomst	
Framkomlighet	
Tålighet	
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	delvis inom riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Föreningen Pilgrimslederna Ätrådalen till Falbygden i samarbete med Svenska kyrkan

Gamla banvallen Falköping - Ulricehamn - Tranemo

Järnvägen mellan Falköping och Ulricehamn är nedlagd sedan många år, men den gamla banvallen finns kvar och används numera som cykelväg. Den utgår från Vilhemsro gård vid Bangatan och passerar genom Slutarp, Kinnarp och Åsarp. Det är en fin naturupplevelse att uppleva kulturlandskapen utmed banvallen. Speciellt vacker är sträckan mellan Kinnarp-Slutarp och Åsarp som hyser en mycket artrik flora.

Banvallen fortsätter in i Ulricehamns kommun där den passerar genom Trädet, Blidsberg, Dalum, Timmele, Ulricehamn och en fin stäcka utefter Åsundens strand. Sista sträckan passerar genom Tranemo kommun. Det totala sträckan mellan Tranemo och Falköping är 8,4 mil. Hela sträckan är asfalterad, men kvaliteten på underlaget varierar. Den gamla banvallen är en viktig turistattraktion och den är en del av Västgötaleden som är cirka 1 100 km lång.

Bevarande och utveckling av friluftsvärderna:

Falköpings kommun ansvarar för underhåll av leden inom kommunen.

Längd (km)	ca 19 km
Närområde för	Falköpings stad, Kinnarp-Slutarp, Åsarp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark
Aktivitet	cykling, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	cykelled
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	måttlig
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	god
Framkomlighet	god
Tålighet	hög
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	delvis inom riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	Falköpings kommun

Redvägsleden

Vandringsleden är 38 km lång och går huvudsakligen genom i norra delen av Ulricehamns kommun. Leden har orange märkning. Landskapet är lätt kuperat och vandringen bjuder på många fina naturupplevelser och kulturhistoriskt intressanta platser. Ett flertal rastplatser finns iordningställda utmed leden. Mellan Dalum och Blidsberg i närheten av Ormestorp finns ett vindskydd för rast och övernattnig.

Redvägsleden startar vid Kronogården i Trädet. I Falköpings kommun kan vandringen startas från Åsarp. Leden följer delvis Ätran genom Ätradalén. Naturreservatet Bakträgen, en speciell geologisk formation där flora och fornminnen passeras. Vid Timmele finns spår kvar av den gamla ridvägen som under 1300-talet var landskapets viktigaste landsväg från Halland och upp genom Falbygden. Strax efter Frännarp ansluter Redvägsleden till Åsundenleden fram till Lassalyckans Friluftsgård där leden slutar. Mer information finns på www.ulricehamn.se.

Längd (km)	38 km
Närområde för	Åsarp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, sjö, vattendrag
Aktivitet	vandring, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled
Attraktivitet	regionalt
Besöksfrekvens	
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden
Åtkomst	
Framkomlighet	god
Tålighet	
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	

Cykel- och vandringsleder i Åsarp

Ett Liederprojekt har genomförts i Åsarpsbygden som gått under namnet ”Mera Åsarp”. Projektet pågick under 2009 till 2012 och finansierades av bidrag från Leader Östra Skaraborg. Projektet har initierats av hembygdsföreningen, Företagarföreningen, Ekehagens Forntidsby och en politisk samrådsgrupp. Syftet var att diskutera olika möjligheter att utveckla bygdens attraktionskraft som bostadsort och turistmål.

Projektet har resulterat i 50 km utmärkt cykel- och vandringsled, cirka 35 besöksmål med informationstavlur på svenska, engelska och tyska, en turistkarta som presenterar samhälle, bygd och dessa besöksmål, samt en hemsida. Några av sevärdheterna är Olsbrostenen som är en av Sveriges vackraste runstenar. Alvareds bro – en imponerande stenvalvsbro från 1700-talet och naturreservatet Smula åsar som har en oerhört rik och vacker flora. Navet för alla besökande är Ekehagens Forntidsby. Mer information finns på www.asarp.com.

Längd (km)	50 km
Närområde för	Åsarp
Naturtyp	skogsmark, kulturmark, våtmark, vattendrag
Aktivitet	vandring, cykling, kultur/naturupplevelse
Anläggningar	vandringsled, cykelled, informationsskyltar
Attraktivitet	lokalt
Besöksfrekvens	
Kvaliteter	kultur, artrikedom
Stråksamband	Pilgrimsleden, Redvägsleden
Åtkomst	
Framkomlighet	god
Tålighet	
Markägare	övrigt
Skydd planeringsstatus	riksintresse friluftsliv/naturvård/kulturmiljövård
Åtgärdsbehov	
Ansvarig	

Referenser

- Falköpings kommun, 2014: Cykelstrategi för Falköpings kommun 2014 - 2018.
- Falköpings kommun, 2012. Skötselplan för naturreservatet Gröna mad.
- Falköpings kommun, 2011. Skötselplan för naturreservatet Bestorp.
- Falköpings kommun, 1988. Hus och miljöer på Falbygden. Kulturhistorisk inventering.
- Falköpings kommun, 2008. Naturvårdsprogram för Falköpings kommun.
- Falköpings kommun, 2008. Smultronställen på Falbygden.
- Falköpings kommun, 2008. Översiktsplan 2008 - 2020.
- Falköpings turistbyrå, 2014. Cykelkarta över Falbygden.
- Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring. Juni 2008. Nationell enkät om friluftsliv och naturturism i Sverige.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län
2009: Skötselplan för naturreservatet Forentorpa ängar.
2001: Skötselplan för naturreservatet Healedet.
1996: Skötselplan för naturreservatet Jättenekärret.
1983: Skötselplan för naturreservatet Nolgården Näs
2006: Skötselplan för naturreservatet Ruskela källa.
2010: Skötselplan för naturreservatet Rösjö mosse.
2007: Skötselplan för naturreservatet Skogastorp.
2006: Skötselplan för naturreservatet Sydbillingens plåtå.
1982: Skötselplan för naturreservatet Varholmen.
2012: Skötselplan för naturreservatet Vråhålan
2002: Skötselplan för naturreservatet Ålleberg.
- Naturvårdsverkets rapport nr 5410, 2004. Värna, vårda, visa. Ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden.
- Naturvårdsverkets rapport nr 5612, 2006. Regionala och kommunala friluftsplaner.
- Naturvårdsverket, 2011. Förslag till mätbara mål för friluftslivspolitikern.
- Naturvårdsverkets rapport nr 6547, 2013. Friluftsliv i förändring. Resultat från ett forskningsprogram.
- Regeringens proposition, 2009/10:28. Framtidens friluftsliv.
- Svensson Mårten, 2011. SLU. Tätortsnära rekreation: Fallet Mösseberg i Falköpings kommun.

Webbplatser

Intresseföreningen Alphem Arboretum: www.alphem.se

Ekehagens forntidsby: www.ekehagen.se

Ekornavallens vänner: www.ekornavallen.se

Falköpings kommun: www.falkoping.se

Floby Samhällsförening: www.floby.org

Hornborgasjön: www.hornborga.com

Falköpings kommun: www.falkoping.se

Länsstyrelsen i Västra Götalands län: www.lansstyrelsen.se/vastragotaland

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se

Pilgrimsleden: www.pilgrimskaraborg.se

Skaraborgsleder: www.skaraborgsleder.se

Skaraborgs Fiskevattenägarförbund: www.skaraborgsfiske.se/lonern

Åsarp där Ätradalen möter Falbygden: www.asarp.com

